

Środki zabezpieczające. Ujęcie systemowe

---

redakcja

**Agnieszka Barczak-Oplustil
Małgorzata Pyrcak-Górowska
Andrzej Zoll**

Kraków 2021

Rozdział 9. *Las medidas de seguridad* – o środkach zabezpieczających w hiszpańskim prawie karnym

Grzegorz Jan Artymiak

Środki zabezpieczające nazywane w prawie hiszpańskim mianem *las medidas de seguridad* obecnie powszechnie kategoryzowane są na jego gruncie jako jeden z rodzajów prawnokarnych konsekwencji przestępstwa⁶⁰², alternatywny do kary sposób reakcji prawa karnego na popełniony czyn zabroniony⁶⁰³ bądź wręcz jako jeden z elementów systemu sankcji w prawie karnym⁶⁰⁴. Akcentuje się w ten sposób już dwie spośród kluczowych dla tych środków w aktualnym stanie prawnym, a niewystępujące w modelu uprzednio obowiązującym, ich cechy – jednoznaczność przynależności do prawa karnego⁶⁰⁵ oraz postprzestępczy

---

602 Tak m.in. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 191 i n.

603 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 32.

604 Tak m.in. L. Roca Agapito, *El sistema...*, s. 41. Aczkolwiek część autorów, jak przykładowo P.Á. Rubio Lara (*Las Medidas...*, s. 32–33) oponuje przeciw używaniu pojęcia „sankcji” w odniesieniu do środków zabezpieczających.

605 Jednoznaczne w tym względzie jest stanowisko hiszpańskiego Trybunału Konstytucyjnego przedstawiane już od lat 80. – omówienie stosownych judykatów zawiera praca A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 38 i n.

charakter (*postdelictual*)⁶⁰⁶. Jednocześnie sam ustawodawca podkreśla w art. 6.1 hiszpańskiego Kodeksu karnego⁶⁰⁷, że podstawą środków zabezpieczających jest niebezpieczeństwo kryminalne sprawcy (które znalazło uzewnętrznienie w popełnieniu przezeń czynu zabronionego jako przestępstwo)⁶⁰⁸, zaś uzasadnieniem ich stosowania jest przeciwdziałanie popełnieniu przezeń kolejnych przestępstw w przyszłości⁶⁰⁹, czego (w myśl zasady konieczności) w odmienny sposób osiągnąć się nie da⁶¹⁰.

Ta, zarysowana powyżej, podwójna i pozornie sprzeczna, jednocześnie retro- i prospektywna natura środków zabezpieczających, a w szczególności uwypuklanie ich prawnokarnego charakteru i wiążących się z tym gwarancji prawnych, jest konsekwencją radykalnego odrzucenia sposobu postrzegania (a w konsekwencji i sposobu uregulowania) tychże środków w okresie poprzedzającym przyjęcie w grudniu 1978 r. Konstytucji⁶¹¹ oraz wprowadzenie Kodeksu karnego z 1995 r.⁶¹² Między innymi z uwagi na to istotne znaczenie dla kształtu obecnej regulacji unormowań uprzednich, jak i samą ich odmiennosc w stosunku do modelu obowiązującego w prawie polskim, warto te uregulowania, mające zasadniczo jedynie historyczny walor, chociażby pokrótce przybliżyć.

1. Zarys historii kształtowania się systemu środków zabezpieczających w prawie hiszpańskim

Jakkolwiek pewne środki o charakterze i funkcjach zbliżonych do środków zabezpieczających przewidywał m.in. już Kodeks z 1848 r.⁶¹³, to

606 Przecistawiany wcześniej dopuszczalnej, acz powszechnie krytykowanej, możliwości stosowania środków zabezpieczających w sposób niejako uprzedzający popełnienie przestępstwa przez danego sprawcę (*predelictual*).

607 Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal; publicado en BOE núm. 281, de 24/11/1995, < <https://www.boe.es/eli/es/lo/1995/11/23/10/con> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

608 Zob. B. Kunicka-Michalska, *Kary...*, s. 199.

609 Tak m.in. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 17.

610 Tak m.in. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 17 oraz C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 49–51.

611 Constitución Española, publicado en BOE núm. 311, de 29/12/1978, < [https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/\(1\)/con](https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/(1)/con) >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

612 A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 16.

613 L. Roca Agapito, *El sistema...*, s. 369; zob. też przywołane tam opracowania, a także omówienie regulacji dotyczących możliwości przymusowego umieszczenia

powszechnie przyjmuje się, że środki zabezpieczające *sensu stricto*, jak i samo to pojęcie do systemu prawa karnego w Hiszpanii wprowadzono w Kodeksie karnym z 1928 r.⁶¹⁴ Podstawą ich orzekania uczyniono ustanowione wówczas pojęcie niebezpieczeństwa kryminalnego (*la peligrosidad criminal*), które zgodnie z definicją zawartą w art. 71 owego Kodeksu było prawdopodobieństwem popełnienia przestępstwa będącym konsekwencją szczególnych predyspozycji danej osoby⁶¹⁵. Jednocześnie środki zabezpieczające można było orzec wyłącznie w ramach samoistnej reakcji na przestępstwo lub na wykroczenie bądź też uzupełniająco obok kary, co prowadziło do zabezpieczenia nienaruszalności zasady legalizmu⁶¹⁶. Zagwarantowano wówczas również wyłączną kompetencję sądu do orzekania środków zabezpieczających i sądową kontrolę ich wykonywania⁶¹⁷.

W 1932 r. Kodeks z 1928 r. został uchylony i przywrócono obowiązywanie, mocno wszelako zmodyfikowanego, Kodeksu karnego z 1870 r. Swoistym uzupełnieniem dla owego nowego-starego Kodeksu niezawierającego regulacji dotyczącej środków zabezpieczających była przyjęta w dniu 4 sierpnia 1933 r. ustawa *Ley de Vagos y Maleantes*⁶¹⁸. Porzucono wówczas na około 60 lat model regulowania kwestii środków zabezpieczających w kodeksie karnym na rzecz modelu umiejscawiającego zasady ich stosowania w odrębnym akcie prawnym⁶¹⁹. Symptomatyczny w przypadku przywołanej ustawy był już jej tytuł, który można przetłumaczyć jako „prawo o włóczęgach i złoczyńcach”. Kształt tego aktu normatywnego stanowił próbę odpowiedzi na ówczesnie występujące silne zaburzenia ładu społecznego, będąc jednocześnie owocem najpopularniejszej wówczas doktryny kryminologicznej – obrony społecznej. To skutkowało tym, iż regulacja ta prowadziła do nadmiernego akcentowania

---

w zakładach zamkniętych w Hiszpanii niemających charakteru prawnokarnego, zawarte w pracy L.F. Barrios Flores, *La regulación...*, s. 31 i n.

614 A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 9; tak też L. Roca Agapito, *El sistema...*, s. 369.

615 A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 9.

616 A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 9.

617 A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 9.

618 *Ley de vagos y maleantes de 4 de agosto de 1933*; publicado en „Gaceta de Madrid” núm. 217, de 05/08/1933, < <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1933/217/A00874-00877.pdf> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

619 L. Roca Agapito, *El sistema...*, s. 369.

konieczności zapewnienia ochrony porządku publicznego⁶²⁰ kosztem praw i wolności jednostek. Ustawa ta, uchwalona przez władze Drugiej Republiki Hiszpańskiej, jak się podkreśla, nieprzypadkowo nie została uchylona po przejściu władzy przez F. Franco, a wręcz wzmocniona⁶²¹. Na marginesie podkreślić należy, iż w trakcie, gdy władzę w Hiszpanii sprawował generał Franco, szpitale psychiatryczne zostały istotnie przekształcone tak, iż stały się nie tyle miejscem leczenia osób dotkniętych różnymi chorobami psychicznymi, co skupiskiem osób określanych niekiedy jako *enfermos asociales* (chorych-niedostosowanych społecznie)⁶²². Stało się to na skutek instrumentalizacji pojęcia choroby psychicznej i wykorzystywania go jako oręża przez ówczesne władze państwa, również w sprawach o charakterze wyłącznie politycznym, na co pozwalało zatarcie różnic pomiędzy pojęciami niebezpieczeństwa kryminalnego oraz niebezpieczeństwa społecznego oraz dopuszczenie stosowania środków o charakterze przedprzestępczym (*predelictual*)⁶²³. Właśnie te dwie cechy, tj. przemieszczenie i połączenie pojęć niebezpieczeństwa kryminalnego i społecznego, wraz z nieprecyzyjnym w konsekwencji określeniem granic niebezpieczeństwa sprawcy oraz wprowadzenie środków o charakterze *predelictual* stanowiły najistotniejsze wady LVM. Ustawa ta została wręcz w związku z nimi określona jako „legislacyjny esej o niebezpieczeństwie bez przestępstwa” (*ensayo legislativo sobre peligrosidad sin delito*)⁶²⁴. Dopuszczała ona stosowanie środków zabezpieczających również nie w związku z popełnieniem czynu zabronionego, a z aktywnością antyspołeczną, niemoralną lub szkodzącą, która miała wskazywać na potencjalną skłonność do popełnienia przestępstw⁶²⁵. Niemniej podkreślić należy, iż w art. 5 owej ustawy zastrzeżono wyłączną kompetencję władzy sądowniczej do stosowania środków zabezpieczających w niej przewidzianych.

---

620 A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 10.

621 C. Fuertes Iglesias, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 123.

622 C. Fuertes Iglesias, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 123.

623 C. Fuertes Iglesias, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 123.

624 A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 11.

625 Zob. A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 10–11 oraz przywoływane tam wypowiedzi.

W 1970 r. LVM została uchylona i zastąpiona przez ustawę Ley de Peligrosidad y Rehabilitación Social⁶²⁶ będącą jej kontynuacją, podobnie „nieszczęśliwą i archaiczną jak jej poprzedniczka”⁶²⁷. Również ta regulacja dopuszczała stosowanie środków zabezpieczających tak o charakterze *postdelictual*, jak i *predelictual*. Posługiwała się ona także, podobnie jak jej poprzedniczka, pojęciem niebezpieczeństwa społecznego. Ustawa ta przewidywała m.in. katalog stanów niebezpieczeństwa (*estados peligrosos*), niekiedy o bardzo nieostrych granicach zastosowania, których stwierdzenie pozwalało uznać daną osobę za niebezpieczną, a w konsekwencji stosować wobec niej środki zabezpieczające⁶²⁸.

Precyzyjniej zaś LPRS, w myśl jej artykułu 1, znajdowała zastosowanie do trzech kategorii osób, które ukończyły lat 16:

- a. Osób, które uznano za znajdujące się w jednym ze wskazanych w art. 2 stanów niebezpieczeństwa (*estado peligroso*),
- b. Osób chorych psychicznie oraz mających deficyty psychiczne, które z powodu porzucenia lub braku odpowiedniego leczenia stanowią zagrożenie dla społeczności,
- c. Osób skazanych za trzy lub więcej przestępstw.

Wśród źródeł wspomnianych stanów niebezpieczeństwa wskazano natomiast m.in. włóczęgostwo (art. 2 pkt 1), trudnienie się sutenerstwem (art. 2 pkt 2) oraz prostytutką (art. 2 pkt 4), dopuszczanie się aktów homoseksualnych (art. 2 pkt 3), handlowanie, upublicznianie pornografii, jak i pochwalanie jej (art. 2 pkt 5), żebractwo oraz wykorzystywanie w tym celu innych osób, w szczególności dzieci, starszych i niepełnosprawnych (art. 2 pkt 6), pijaństwo i narkomania (art. 2 pkt 7), szeroko rozumiane uczestniczenie w obrocie narkotykami i innymi zakazanymi substancjami (art. 2 pkt 8), notoryczne okazywanie pogardy dla zasad współżycia społecznego i dobrych obyczajów lub szacunku poprzez zachowania bezczelne, brutalne lub cyniczne, prowadzące do wyrządzania szkód społeczeństwu, zwierzętom lub roślinom (art. 2 pkt 9), grupowanie się w organizacjach, które ze względu na przedmiot i sposób działania ukazują predyspozycje przestępcze (art. 2 pkt 10), noszenie

626 Ley 16/1970, de 4 de agosto, sobre peligrosidad y rehabilitación social; publicado en BOE núm. 187, de 6 de agosto de 1970, < <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1970-854> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

627 C. Fuertes Iglesias, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 123.

628 A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 12.

bez uzasadnienia broni lub przedmiotów, które ze względu na swój charakter i cechy niewątpliwie pozwalają domniemywać wolę ich użycia jako narzędzi agresji (art. 2 pkt 11), ułatwianie nielegalnego wyjazdu lub przyjazdu do kraju (art. 2 pkt 12), sprawstwo drastycznych wykroczeń drogowych (art. 2 pkt 13), bycie porzuconym przez rodzinę lub buntującym się przeciwko niej dzieckiem poniżej lat 21, które jest moralnie wypaczone (art. 2 pkt 14) oraz ujawnianie skłonności przestępczych (art. 2 pkt 15).

W LPRS przewidziano rozbudowany, zawierający aż 16 pozycji, katalog środków zabezpieczających. Były to środki związane z pozbawieniem wolności (z określeniem maksymalnej długości ich trwania, jak i bez takiego ograniczenia), w tym m.in. areszt na ostatnie dni tygodnia przez okres 4 do 10 tygodni⁶²⁹, pozbawieniem i ograniczeniem innych praw, a nawet w postaci grzywny czy konfiskaty majątku.

W omawianej ustawie przewidziano też cały szereg regulacji o charakterze procesowym, co o tyle było konieczne, iż postępowanie, w którym decydowano o stosowaniu środków przewidzianych tą ustawą, było postępowaniem odrębnym i niezależnym od postępowania karnego, co stało się w późniejszym czasie jednym z powodów krytyki LPRS. Poza odrębnością samego postępowania utrzymano z LVM zasadę wyłącznej kompetencji władzy sądowniczej w postaci wyspecjalizowanych sędziów i wyłącznie jednego wyznaczonego sądu odwoławczego (*Sala especial en la Audiencia Territorial de Madrid*) do stosowania środków zabezpieczających. O uznaniu występowania stanu niebezpieczeństwa nie mogły orzekać sądy karne. Ustawa przewidywała wszczynanie postępowań z urzędu lub na wniosek prokuratury, zaś ewentualny zawiadamiający mógł także stać się stroną postępowania. W toku postępowania możliwe było stosowanie środków zapobiegawczych (*medidas cautelares*), zaś osoba posądzana o cechowanie się niebezpieczeństwem mogła korzystać z pomocy obrońcy. W LPRS przewidywano m.in. również możliwość zaskarżenia orzeczenia wydanego w pierwszej instancji⁶³⁰.

629 Ten niezwykle ciekawy środek reakcji prawnokarnej powrócił następnie czasowo do ustawodawstwa Hiszpanii w nieco zmienionej postaci, a przede wszystkim już w odmiennym charakterze – nie jako środek zabezpieczający, a jako rodzaj kary (zarówno zasadniczej, jak i zastępczej). Szerzej na temat tej kary oraz przebiegu debaty w jej przedmiocie, która toczyła się w Hiszpanii, zob. B. Kunicka-Michalska, *Kara...*, s. 315 i n.

630 Opis regulacji procesowych za: A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 14–15.

W zakresie zaś aspektu wykonywania środków zabezpieczających podkreślenia wymaga w zasadzie bezwyjątkowe oparcie się na zasadzie dualizmu kar i środków zabezpieczających (*sistema dualismo*). W akapicie drugim art. 25 LPRS zawarto regulację, w myśl której w razie zbiegu kar i środków zabezpieczających, o ile nie da się ich wykonać łącznie, wykonuje się je po kolei, zaczynając od kary.

Konsekwencją tego, jak ukształtowana została regulacja LPRS, była jej powszechna krytyka, w ramach której podnoszono m.in., że ustawa ta w rzeczywistości służyła temu, by przedłużyć efekty kary, naruszając podstawowe zasady prawa karnego, takie jak zasada legalizmu czy *ultima ratio*⁶³¹.

Następstwem przemian związanych z demokratyzacją Hiszpanii po 1975 roku były próby znowelizowania LPRS oraz na początku lat 80. XX wieku przeniesienia części jej regulacji do kodeksu karnego (art. 8 i 9 ówczesnego Kodeksu karnego). Próby te okazały się być niewystarczające i nieskuteczne, a konsekwencją ich wprowadzenia oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego było bardzo istotne ograniczenie zakresu faktycznego obowiązywania tej ustawy⁶³².

2. Standardy konstytucyjne i unormowania w zakresie stosowania środków zabezpieczających

Przełomowe znaczenie dla instytucji środków zabezpieczających, jak już sygnalizowano powyżej, miały przemiany, które nastąpiły po śmierci Francisco Franco w 1975 roku i będące ich konsekwencją wejście w życie w 1978 roku Konstytucji⁶³³. Akt ten obowiązuje do dnia dzisiejszego z nielicznymi zmianami, które z punktu widzenia tematyki środków zabezpieczających są irrelewantne.

W przeciwieństwie do polskiej ustawy zasadniczej, hiszpańska Konstytucja zawiera unormowanie bezpośrednio mówiące o środkach zabezpieczających. W zdaniu pierwszym art. 25.2 CE ustrojodawca

631 Zob. wypowiedź: „En suma, se llegó a la conclusión de que la LPRS realmente servía para prolongar los efectos de la pena, infringiendo principios básicos del Derecho penal, como son los de legalidad e intervención mínima” – A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 13–14.

632 L. Roca Agapito, *El sistema...*, s. 370.

633 C. Fuertes Iglesias, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 123–124.

hiszpański wskazał, że kary izolacyjne oraz środki zabezpieczające mają być nastawione na reedukację oraz na reintegrację społeczną i nie mogą opierać się na pracy przymusowej. Jakkolwiek powszechnie odrzucana przy tym jest rygorystyczna – literalna interpretacja owego unormowania, która wskazywałaby na niekonstytucyjność takich środków reakcji karnej, które nie służyłyby wyłącznie celom wskazanym w art. 25.2 CE, to jednocześnie zdaje się nie budzić większych wątpliwości, iż przy pomocy tej normy konstytucyjnej wykluczono możliwość stosowania kary pozbawienia wolności oraz środków zabezpieczających wyłącznie w innych celach, a w szczególności w celu ochrony reszty społeczeństwa przed sprawcą⁶³⁴.

Powyższe współgra z regulacją art. 15 CE oraz art. 10.1 CE, które również przywołuje się, choć niekiedy wyłącznie w zakresie płaszczyzny wykonywania środków zabezpieczających, omawiając konstytucyjne granice ustawowych uregulowań tychże środków⁶³⁵. W szczególności chodzi w tym wypadku o zasadę ochrony godności ludzkiej oraz wolność rozwoju osobistego (art. 10.1 CE) i zakazy stosowania tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (art. 15 CE).

Dodatkowo, w kontekście środków zabezpieczających, należy zwrócić uwagę na treść art. 25.1 CE, zgodnie z którym nikt nie może być skazany ani ukarany za działania lub zaniechania, które w czasie ich popełnienia nie stanowiły przestępstwa, wykroczenia⁶³⁶, ani naruszenia administracyjnego⁶³⁷ zgodnie z ustawodawstwem obowiązującym w tym czasie. Przy czym podkreślić należy, iż słowo *sancionar*, przetłumaczone powyżej jako „karać”, rozumiane bywa na gruncie tej regulacji

634 A. Urruela Mora, *Las medidas...*, s. 18–22.

635 A. Urruela Mora, *Las medidas...*, s. 18 i 22–23.

636 W kwestii znaczenia pojęcia *falta* wydaje się, iż można je uważać za zbliżone i funkcjonalnie tożsame z występującym w polskim systemie prawnym pojęciem wykroczenia, tak też najczęściej jest ono tłumaczone. Odmienne stanowisko przedstawiła jednakże B. Kunicka-Michalska, *Przestępstwo...*, s. 185 i n. Ewentualne spory dotyczące owej kategorii (mające w pewnym zakresie, w związku ze środkami zabezpieczającymi, miejsce również w doktrynie hiszpańskiej) mogą być obecnie uznawane za mające charakter jedynie historyczny. Od 1 lipca 2015 r. bowiem kategoria czynów zabronionych określonych jako *faltas* została usunięta z Kodeksu karnego, zaś w jej miejsce wprowadzono trzecią kategorię przestępstw – przestępstwa drobne (*delitos leves*).

637 „W Hiszpanii istnieje także kategoria czynów, które nazwać można naruszeniami administracyjnymi. Tego rodzaju naruszenia nie należą do prawa karnego, lecz do gałęzi prawa nazywanej tam prawem administracyjnym postugującymi się sankcją (*derecho administrativo sancionador*)” – B. Kunicka-Michalska, *Przestępstwo...*, s. 185–186.

szeroko, obejmując stosowanie nie tylko kar *sensu stricto*, ale również innych środków reakcji karnej (w tym środków zabezpieczających), a nawet sankcji o charakterze administracyjnoprawnym. Na konieczność uwzględniania zasady legalizmu oraz wywodzonej z niej zasady *non bis in idem* przy ocenie regulacji dotyczących środków zabezpieczających wyraźnie w swoim orzecznictwie⁶³⁸ wskazuje hiszpański Trybunał Konstytucyjny. Jednocześnie występują w doktrynie hiszpańskiej głosy kwestionujące możliwość rozciągania konstytucyjnej zasady legalizmu również na płaszczyznę stosowania środków zabezpieczających oraz takie, które choć zgadzają się z konstytucyjnym charakterem tejże zasady również w zakresie środków zabezpieczających, to jej źródła w tym przypadku upatrują w innych przepisach Konstytucji, takich jak art. 81.1 CE oraz art. 53.1 CE⁶³⁹.

Kolejnymi regulacjami typowo uwzględnianymi przez Trybunał Konstytucyjny przy konstruowaniu wzorca konstytucyjnego⁶⁴⁰ odnoszącego się do środków zabezpieczających są statuujący prawo do sądu art. 24.1 CE oraz art. 24.2 CE, który z kolei wyraża podstawowe gwarancje karnoprosesowe. Szczególne znaczenie mają tutaj wymienione w drugim z przywołanych przepisów zasada domniemania niewinności oraz prawo do obrony.

Nadto, w szczególności w odniesieniu do środków zabezpieczających o charakterze izolacyjnym, podkreślić należy znaczenie art. 17.1 CE gwarantującego prawo do wolności osobistej i bezpieczeństwa oraz wskazującego na warunki dopuszczalności pozbawienia wolności, a także art. 25.3 CE, w myśl którego organy administracyjne nie mogą stosować sankcji, które bezpośrednio lub zastępczo mogą skutkować pozbawieniem wolności.

W aspekcie formalno-legislacyjnym warto zwrócić ponadto uwagę na art. 81.1–2 CE wyrażający wymóg, aby ustawodawstwo dotyczące praw podstawowych i wolności publicznych uchwalane, zmieniane, a także

638 Zob. w szczególności wyroki z 27 listopada 1985 r., STC 159/1985; z 14 lutego 1986 r., STC 23/1986; z 19 lutego 1987 r., STC 21/1987; z 20 lipca 1988 r., STC 112/1988, a także ich krótkie omówienie w A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 38–42.

639 Prezentację części stanowisk zgłaszanych w literaturze w tym przedmiocie przedstawiają m.in. A. Urruela Mora, *Las medidas...*, s. 25–27 oraz R. de Vicente Martínez, *El principio...*, s. 94–95.

640 Zob. w szczególności przywoływane już wyroki Trybunału Konstytucyjnego z 27 listopada 1985 r., STC 159/1985; z 14 lutego 1986 r., STC 23/1986; z 19 lutego 1987 r., STC 21/1987; z 20 lipca 1988 r., STC 112/1988.

uchylane było jedynie w formie ustaw organicznych (*leyes orgánicas*)⁶⁴¹. Zagadnienie to wiąże się z rozróżnieniem ustaw „zwykłych” i ustaw organicznych właśnie. W przypadku tych drugich ich przyjęcie wymaga większości bezwzględnej izby niższej (*Congreso de los Diputados*) w ostatecznym głosowaniu nad całym danym projektem ustawy.

Uchwalenie w 1978 roku Konstytucji niejako przesądziło losy LPRS. Od początku obowiązywania ustawy zasadniczej wskazywano bowiem na jaskrawą niezgodność z wyznaczanymi w niej standardami, w szczególności z zasadą legalizmu i bezpieczeństwa prawnego regulacji zawartych w LPRS⁶⁴². Sytuacji tej, jak już sygnalizowano, nie zdołano skutecznie naprawić wprowadzanymi zmianami legislacyjnymi, a kolejne zapadające od połowy lat 80. wyroki Trybunału Konstytucyjnego wymusiły wręcz na ustawodawcy odrzucenie LPRS i modelu regulacji w niej zawartego.

Hiszpański Trybunał Konstytucyjny nie miał zasadniczo okazji do wypowiedzenia się co do istotnej części zastrzeżeń podnoszonych w doktrynie przeciwko regulacjom zawartym w LPRS, tym niemniej w swoich wyrokach, w tym w szczególności 159/1985 z 27 listopada 1985 r.⁶⁴³, 23/1986 z 14 lutego 1986 r.⁶⁴⁴ oraz 21/1987 z 19 lutego 1987 r.⁶⁴⁵ wskazał na istotne sprzeczności występujące pomiędzy LPRS, w tym podstawowymi cechami przyjętego w owej ustawie modelu regulacji środków zabezpieczających, a zasadą legalizmu w sprawach karnych (*principio de legalidad penal*) i powiązanymi z nią: zasadą domniemania niewinności (*presunción de inocencia*) oraz zakazem *ne bis in idem* (*non bis in idem*)⁶⁴⁶.

Wskazane wyroki TC, co należy podkreślić, zapadły w sytuacji, gdy podstawą do stosowania środków zabezpieczających, jak i ukarania

641 Naruszenie tej regulacji było przykładowo przyczyną uznania przez Trybunał w wyrokach z 2 grudnia 2010 r. (STC 131/2010 oraz STC 132/2010) za niekonstytucyjne uregulowań dotyczących zmiany art. 211 Kodeksu cywilnego oraz art. 763.1 ustawy o postępowaniu cywilnym dotyczących możliwości przymusowego umieszczenia w zamkniętym ośrodku osób z zaburzeniami psychicznymi.

642 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 16. Zob. też A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 15–16.

643 STC 159/1985.

644 STC 23/1986.

645 STC 21/1987.

646 W literaturze hiszpańskiej, podobnie jak i w orzecznictwie, w tym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, częściej wykorzystuje się określenie „non bis in idem”, a nie „ne bis in idem” jak w przypadku polskich odpowiedników.

w postępowaniu karnym, były te same zachowania sprawcy, kwalifikowane jako wskazujące na stan niebezpieczeństwa z art. 2 pkt 8 LPRS oraz jako przestępstwa z art. 344 ówczesnego Kodeksu karnego, a więc czyny związane z obrotem narkotykami lub innymi niedozwolonymi substancjami.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził m.in., że sprzeczne z zasadą domniemania niewinności jest stosowanie środków zabezpieczających za czyn określony jako przestępstwo przed stwierdzeniem jego popełnienia przez sąd karny w oparciu o właściwą – tj. karną procedurę, a więc przed właściwym obaleniem takiego domniemania⁶⁴⁷.

Trybunał podkreślił, iż zasada legalizmu wskazana w art. 25 CE wyklucza orzeczenie środków zabezpieczających przed skazaniem za przestępstwo z uwagi na to, że środki zabezpieczające mają charakter karny, a jedyną przyczyną dla prawnokarnego sankcjonowania jest wcześniejsza realizacja zachowania stypizowanego jako przestępstwo lub wykroczenie⁶⁴⁸.

Dodatkowo Trybunał Konstytucyjny wskazał, iż jakkolwiek nie stanowi naruszenia zasady *ne bis in idem* dwukrotne ocenianie tych samych faktów przez różne organy czyniące to w ramach różnych porządków i z różnych perspektyw (np. jako naruszenie o charakterze prawnokarnym oraz delikt prawa pracy), to niewątpliwie jest już nim sankcjonowanie tego samego zachowania w ramach różnych postępowań przez różne organy, ale tego samego porządku. Taka sytuacja bowiem nieuchronnie pociąga za sobą powtórne skorzystanie przez państwo z *ius puniendi*, prowadzi bowiem do współlistnienia dwóch postępowań mających za przedmiot wymierzenie sankcji za to samo bezprawie, wbrew temu, że stojące u jego podstaw fakty kolejno lub jednocześnie przestają istnieć z punktu widzenia państwa, jako już osądzone⁶⁴⁹. Trybunał w konsekwencji podkreślił, że nie jest możliwe bez naruszania zasady *ne bis in idem* wymierzanie odrębnie (w dwóch odrębnych postępowaniach) kar i środków karnych za te same czyny, nawet jeżeli próbuje się tej konkurencji uniknąć, podkreślając, że mają one odrębne podstawy – sankcjonując odpowiednio zawinienie i niebezpieczeństwo⁶⁵⁰.

647 W szczególności STC 21/1987, FJ 2.

648 Zob. A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 40.

649 STC 159/1985, FJ 3.

650 STC 23/1986, FJ 1.

3. Podstawowe cechy i zasady systemu środków zabezpieczających w hiszpańskim Kodeksie karnym

Daleko idące, wspomniane uprzednio, zmiany w LPRS, zwłaszcza dokonane w drugiej połowie lat 80., nie okazały się wystarczające, jakkolwiek podkreślić należy, iż w wyroku z 21 stycznia 1993 r.⁶⁵¹ Trybunał Konstytucyjny nie uznał za niekonstytucyjny wprowadzonego wówczas art. 8 pkt 1 ówczesnego Kodeksu karnego, przynajmniej z perspektywy wątpliwości przedstawionych w pytaniu prawnym jednego z sądów w miejscowości Gandía (prowincja Valencia), a dotyczących różnych podstaw dla zastosowania kary bądź środków zabezpieczających i różnego określenia ich długości dla takich samych zachowań.

W konsekwencji w przyjętym w 1995 roku nowym Kodeksie karnym odrzucono zupełnie wcześniejszy model regulacji środków zabezpieczających. Decyzji tej, której towarzyszyła powszechna krytyka poprzedniego rozwiązania, przyświecała chęć przede wszystkim zagwarantowania spójności wprowadzanej regulacji z zasadą legalizmu i bezpieczeństwa prawnego oraz zapewnienia gwarancyjności ich stosowania na równi z tą dotyczącą wymierzaniu kar⁶⁵². Następstwem tego było swego rodzaju odwrócenie charakteru regulacji środków zabezpieczających. Takie podporządkowanie środków zabezpieczających nowym regulacjom i zasadom oceniane jest w doktrynie hiszpańskiej jako przyznanie tym środkom znaczenia i celów właściwych nowoczesnemu prawu karnemu⁶⁵³.

Przede wszystkim podkreślić należy powrót do modelu legislacyjnego Kodeksu z 1928 r., a więc zamieszczenie unormowań dotyczących środków zabezpieczających nie w odrębnej ustawie, ale w kodeksie karnym⁶⁵⁴. Przepisy dotyczące środków zabezpieczających zamieszczono zasadniczo: w tytule wstępnym Kodeksu poświęconym gwarancjom

651 STC 24/1993.

652 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 16.

653 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 16.

654 Odrębną regulację przewidziano jedynie w stosunku do nieletnich sprawców czynów zabronionych – Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores; publicado en BOE núm. 11, de 13/01/2000 < <https://www.boe.es/eli/es/lo/2000/01/12/5/con> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r. Zob. również omówienie zasad odpowiedzialności nieletnich i środków, które mogą być stosowane wobec nich: A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 471 i n.

karnoprawnym oraz zasadom stosowania ustawy karnej oraz w tytule IV poświęconym już wyłącznie tym środkom, który podzielony został na dwa rozdziały – pierwszy o środkach zabezpieczających w ogólności i drugi – o ich stosowaniu (zawierający dwie sekcje poświęcone odpowiednio środkom związanym z pozbawieniem wolności sprawcy i środkom nieizolacyjnym).

Już w artykule 1.2 CP wyrażona została zasada legalizmu w odniesieniu do stosowania środków zabezpieczających. Zgodnie z tym przepisem środki te mogą być stosowane wyłącznie w przypadku spełnienia przesłanek zapisanych uprzednio w ustawie.

W art. 2 CP zawarto natomiast reguły związane z zakazem retroaktywności prawa karnego. Zakaz ten został wyraźnie odniesiony w zdaniu drugim art. 2.1 CP również do przepisów regulujących środki zabezpieczające⁶⁵⁵. Natomiast w art. 2.2 CP od owej zasady wprowadzono wyjątek, wskazując, że mogą jednak znaleźć retroaktywne zastosowanie przepisy prawnokarne, które są korzystniejsze dla oskarżonego. Nadto zawarto tam zobowiązanie, by w razie wątpliwości przy określaniu ustawy korzystniejszej wysłuchać w tym przedmiocie oskarżonego oraz nakaz stosowania przepisów czasowych do czynów popełnionych w czasie ich obowiązywania, o ile wyraźnie nie zostanie w ustawie zastrzeżone nic innego. Zaznaczyć należy jednakże, że możliwość odnoszenia regulacji zawartych w art. 2.2 CP do środków zabezpieczających, jakkolwiek akceptowana przez większość doktryny, z uwagi na brak bezpośredniego odwołania się do tych środków w treści przepisu, bywa również kwestionowana⁶⁵⁶.

Istotne znaczenie w czasie wprowadzania Kodeksu karnego z 1995 roku miała regulacja zawarta w dziesiątym przepisie przejściowym (*Disposición transitoria décima*). W myśl tego unormowania w związku z wejściem w życie nowego Kodeksu wszystkie środki zabezpieczające, które pozostawały wówczas w trakcie wykonywania, a orzeczone zostały na podstawie uchylanych LPRS bądź art. 8 pkt 1,

---

655 Podkreślić wszakże należy, iż zakres, w jakim stosowanie zakazu retroaktywności w odniesieniu do środków zabezpieczających jest uprawnione, bywa przedmiotem sporów w literaturze – zob. C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 49. Zob. też w tej kwestii wywody P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 50–51.

656 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 156.

art. 8 pkt 3 lub 9 pkt 1 poprzedniego Kodeksu karnego, miały zostać poddane weryfikacji z perspektywy poprzednich reguł oraz przepisów wprowadzanego nowego Kodeksu (dokładniej – zawartych w Tytule IV Księgi I tego Kodeksu). W przypadkach, gdy owa kontrola wskazywałaby na to, że czas faktycznego wykonywania danego środka przekraczałby maksymalne okresy, na jakie środek taki mógłby być orzeczony według nowych regulacji, sędzia lub sąd miał stwierdzić wykonanie danego środka i w przypadku środków o charakterze izolacyjnym zarządzić natychmiastowe zwolnienie osoby, wobec której taki środek był stosowany.

Kolejne dwa unormowania gwarancyjne dotyczące środków zabezpieczających zawierają art. 3.1 CP oraz art. 3.2 CP. W pierwszym z tych przepisów wykluczono możliwość wykonywania środków zabezpieczających, o ile nie zostały one orzeczone w ostatecznym wyroku sędziego lub sądu właściwych w sprawie, w zgodzie z przepisami procesowymi. Unormowanie to określa się mianem gwarancji (zasady) sądowności (*garantía judicial* lub *jurisdiccional*), stanowiącej wymóg rangi konstytucyjnej, choć wprost w hiszpańskiej ustawie zasadniczej niewyrażony⁶⁵⁷. W drugim zaś zawarto gwarancje dotyczące samego etapu wykonywania środków zabezpieczających (i kar). W pierwszej kolejności ustawodawca hiszpański zastrzegł, iż wykonanie takie może nastąpić tylko w sposób określony w ustawie i aktach wykonawczych do niej oraz tylko w okolicznościach i przypadkach w niej określonych. Natomiast w ostatnim zdaniu tego przepisu zagwarantowano kontrolę sądową nad wykonywaniem tychże środków (oraz kar).

W całości środkiem zabezpieczającym poświęcony został artykuł 6 hiszpańskiego Kodeksu karnego. W jego ustępie pierwszym, przywoływanym już we wstępnych uwagach, określono podstawę stosowania środków zabezpieczających, wskazując, iż jest nią niebezpieczeństwo kryminalne sprawcy, które uzewnętrzniło się w popełnieniu przezeń czynu zakazanego jako przestępstwo.

Podkreślone zostało tu zatem znaczenie niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy dla tego rodzaju prawnokarnej reakcji. Środki zabezpieczające, jak będzie jeszcze o tym mowa, nastawione są przez to przede wszystkim na prewencję szczególną – wyeliminowanie bądź

---

657 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 42.

zminimalizowanie ryzyka popełnienia przez sprawcę przestępstw w przyszłości. Owa podstawa w postaci niebezpieczeństwa sprawcy i jej następstwa jest tym, co – zgodnie z wielokrotnie wyrażaną w orzecznictwie myślą – stanowi *differentia specifica* odróżniającą środki zabezpieczające od przestępstw, dla których taką podstawą jest zawinienie sprawcy⁶⁵⁸. Niebezpieczeństwo i cel w postaci jego neutralizacji wpływają i kształtują poszczególne konstrukcje przyjmowane przez hiszpańskiego ustawodawcę. Zaznaczyć wszakże należy, iż założenie to nie jest w pełni przestrzegane. Realizacja wspomnianego celu jest bowiem niekiedy ograniczana z uwagi na znaczenie, jakie przyznano w Kodeksie karnym z 1995 roku gwarancyjności regulacji dotyczącej środków zabezpieczających.

Nacisk na ten gwarancyjny aspekt unormowań określających zasady stosowania środków zabezpieczających również ma odzwierciedlenie w treści owego art. 6.1 CP. Przepis ten dookreśla ograniczenia wynikające z zasady legalizmu (wyrażonej w art. 25.1 CE oraz art. 1.2 CP), w tym jej wymiarze, który nazywany bywa zasadą określoności, zaś w prawie hiszpańskim *principio de taxatividad*⁶⁵⁹. Zaakcentowano bowiem przy pomocy tego przepisu postprzestępczy charakter środków zabezpieczających⁶⁶⁰ oraz związany z tym wymóg, że mogą być one stosowane tylko i wyłącznie wobec osób, które dopuściły się czynów, które Kodeks karny uznaje za przestępstwa⁶⁶¹.

Chodzi przy tym o czyny realizujące wszystkie znamiona typu czynu zabronionego (*típicos*), których popełnienie pozostaje bezprawne (*antijurídicos*) oraz karalne (*punibles*), ale jednocześnie niezawinione lub takie, w przypadku których to zawinienie jest ograniczone⁶⁶². Nie ma tu znaczenia forma sprawstwa – udziału w przestępstwie, jak i forma

658 STC 24/1993, FJ 2. Zob. też C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 47–49 oraz P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 119.

659 Szerzej na temat tej zasady w hiszpańskim prawie karnym zob. R. de Vicente Martínez, *El principio...*, s. 40–57 i 129–168.

660 Tak m.in. C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 49.

661 Zob. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 192–193.

662 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 193. Od tego ostatniego warunku ustawodawstwo hiszpańskie przewiduje jednakże od 2010 r. wyjątki.

stadialna realizacji danego czynu zabronionego, tak długo, jak długo zachowania takie pozostają karalne⁶⁶³.

Warto też uwypuklić, iż wyraźnie zawężono w omawianym przepisie rodzaj niebezpieczeństwa stwarzanego przez sprawcę takiego czynu, które ma uzasadniać stosowanie środków zabezpieczających – musi być to niebezpieczeństwo kryminalne. Odrzucono zatem już w unormowaniu o najbardziej ogólnym, ale i podstawowym charakterze, przewidzianą we wcześniejszych regulacjach dopuszczalność orzekania tych środków w przypadku osób, które stwarzają chociażby istotne i poważne niebezpieczeństwo dla społeczeństwa, porządku czy moralności publicznej, które nie ma jednak charakteru niebezpieczeństwa kryminalnego.

Ustęp 2 artykułu 6 CP przewiduje bardzo charakterystyczne dla aktualnej regulacji środków zabezpieczających w prawie hiszpańskim ograniczenie poziomu dolegliwości tych środków i długości ich stosowania. Zgodnie z tym przepisem środki zabezpieczające nie mogą skutkować surowszą ani dłuższą dolegliwością niż kara abstrakcyjnie mająca zastosowanie za popełniony czyn, jak i przekraczać granic tego, co niezbędne, by przeciwdziałać niebezpieczeństwu sprawcy. Uzupełnienie i konkretyzacje⁶⁶⁴ tej zasady w pewnym jej zakresie⁶⁶⁵ zawierają dalsze uregulowania:

- a. Artykuł 95.2 CP, w którym wykluczono możliwość stosowania izolacyjnych środków zabezpieczających wobec sprawcy czynu, który nie jest zagrożony karą pozbawienia wolności,
- b. Artykuł 101.1 CP, art. 102.1 CP i art. 103.1 CP, które zawierają tożsame zastrzeżenie, iż pozbawienie wolności w ramach określonych

---

663 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 193; P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 56.

664 Tak m.in. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 197.

665 Dodać należy, iż – jak się wydaje – mniej problematycznym i pozwalającym się odtworzyć nawet bez takiej wyraźnej regulacji, której brak w innych przypadkach jest zauważalny. Ustawodawca bowiem nie daje żadnej wskazówki, jak porównywać dolegliwość dwóch zupełnie różnych rodzajów reakcji – jednej o charakterze kary, drugiej – środka zabezpieczającego, jeżeli obie nie wiążą się z pozbawieniem wolności. W literaturze wskazuje się przykładowo na dylemat, czy bardziej dolegliwy jest środek zabezpieczający sprowadzający się do obowiązku uczestniczenia w zajęciach szkoleniowych w ramach edukacji zawodowej przez okres 6 miesięcy, czy kara pracy na rzecz społeczeństwa przez okres 3 miesięcy – P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 152.

w tych przepisach środków nie może przekroczyć czasu, na jaki zostałaaby orzeczona kara pozbawienia wolności, gdyby sprawcę uznano za w pełni poczytalnego i przypisanoby mu winę.

Zbliżoną regułą zawiera również art. 104.1 CP. By uczynić zadość tym regulacjom, sędzia bądź sąd musi w wyroku, orzekając o zastosowaniu takiego środka zabezpieczającego, określić maksymalny okres jego stosowania, nie zaś ustalić skonkretyzowaną długość takiego oddziaływania na sprawcę.

To właśnie te ograniczenia i wymóg określenia maksymalnej długości stosowania środków zabezpieczających stanowią symptomatyczne dla obecnie obowiązującego w Hiszpanii Kodeksu karnego wzmocnienie gwarancyjności unormowań dotyczących orzekania tych środków i zapewnienie jak najpełniejszej realizacji zasady bezpieczeństwa prawnego (*seguridad jurídica*), nawet kosztem spójności i konsekwencji w czynieniu podstawą ich stosowania niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy.

Wskazane określenie górnej granicy dolegliwości i długości środka związane jest z zasadą proporcjonalności, a często wręcz z nią utożsamiane⁶⁶⁶. Podkreśla się, że zasada ta sformułowana została w celu nałożenia ograniczeń na prawo karania jednostki przez państwo (*poder punitivo del Estado*)⁶⁶⁷.

W trakcie przygotowywania i dyskusowania nad poszczególnymi instytucjami Kodeksu karnego dominowało przekonanie o konieczności odrzucenia uprzednio dopuszczalnej możliwości orzekania środków zabezpieczających na okres nieoznaczony. Wiązało się to głównie z przekonaniem o sprzeczności takiego rozwiązania z zasadą legalizmu, bezpieczeństwa prawnego oraz zasadą równości. Koncepcja zasady proporcjonalności zakładająca m.in. wprowadzenie normy mówiącej o tym, że długość środka zabezpieczającego nie może przekraczać długości kary, która mogłaby być w danym przypadku orzeczona, już od momentu jej zamieszczenia w projekcie późniejszego Kodeksu karnego wywoływała spory⁶⁶⁸.

666 Tak, przykładowo P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 45 oraz M.M. González Tascón, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 127.

667 M.M. González Tascón, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 127.

668 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 15 oraz przywoływane tam prace zwolenników, jak i przeciwników tych projektowanych wówczas uregulowań.

Rozwiązanie to ostatecznie przyjęte w Kodeksie i wyrażone w przywołanych wcześniej przepisach, a w szczególności w art. 6.2 CP, wciąż nie przestaje budzić kontrowersji w hiszpańskiej doktrynie prawa karnego. Wskazuje się wręcz, że większość autorów odnoszących się do tego zagadnienia krytykuje przyjęte unormowanie⁶⁶⁹.

Najczęściej krytycy tego rozwiązania wskazują, iż stosowany środek zabezpieczający i jego długość powinny być proporcjonalne, ale do stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przez sprawcę kolejnego przestępstwa oraz rodzaju takiego czynu, czy też, że takie granice stosowania środka zabezpieczającego winny być powiązane z sukcesem i skutecznością oddziaływania na sprawcę, a nie odnosić się do wagi czynu popełnionego⁶⁷⁰. Wskazuje się, że takie rozumienie zasady proporcjonalności byłoby najbardziej logiczne⁶⁷¹ i uzasadnione teoretycznie⁶⁷².

Dodatkowo podkreśla się, że obecnie przyjęty w CP kształt zasady proporcjonalności może prowadzić do niebezpiecznego zamazywania się różnic pomiędzy karami i środkami zabezpieczającymi⁶⁷³.

Podnosi się także, iż aktualny kształt regulacji kodeksowej może prowadzić do wystąpienia niepożądanych z punktu widzenia celów stosowania środków zabezpieczających konsekwencji, co w szczególności może mieć miejsce w przypadku, gdy ograniczony w myśl art. 6.2 CP środek odpowiada bezprawności czynu popełnionego, ale drastycznie odbiega od poziomu niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy. Konsekwencją takiej sytuacji może być zastosowanie środka niewystarczającego lub przedwczesne (dla osiągnięcia przezeń zakładanych przez ustawodawcę celów) przerwanie stosowania środka właściwego, tylko i wyłącznie z uwagi na limity wynikające z zasady proporcjonalności⁶⁷⁴. To z kolei może niekiedy prowadzić do tego, iż środki zabezpieczające pełnić w danych sytuacjach będą raczej tylko rolę zabezpieczenia i opieki nad sprawcą, a nie terapeutycznego oddzia-

669 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 149 i n. Zob. też P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 45 i n.

670 Tak m.in. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 196–197.

671 M.M. González Tascón, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 127.

672 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnse-cuencias...*, s. 32.

673 Tak m.in. C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Corde-ro, *Derecho...*, s. 50; P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 46–47.

674 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 119 i n.

ływania na niego, albowiem granice ustawowe dotyczące możliwego do orzeczenia środka stawać będą na przeszkodzie wdrożeniu i przeprowadzeniu pełnej terapii⁶⁷⁵. Skuteczne oddziaływanie na sprawcę celem wyeliminowania lub zniwelowania źródeł jego niebezpieczeństwa kryminalnego wymagać może niekiedy znacznie dłuższego czasu, a w niektórych sytuacjach nie da się wręcz ustalić z góry żadnego takiego okresu, który by na to pozwolił.

Takie stwierdzenia z kolei mogłyby sugerować zasadność przywrócenia możliwości orzekania środków zabezpieczających bez określania jakiegokolwiek limitu jego stosowania⁶⁷⁶. Warto wszakże podkreślić, że postulat przywrócenia możliwości orzekania środków zabezpieczających bez określenia maksymalnej długości ich stosowania zasadniczo nie jest podnoszony nawet przez krytyków przyjętego w Kodeksie karnym uregulowania zasady proporcjonalności. Proponują oni bowiem z reguły nie tyle zupełne usunięcie takiego limitu, ale inne jego ujęcie – niepowiązane z samym przestępnym zachowaniem sprawcy⁶⁷⁷.

Wszelako wskazać trzeba, że pomimo licznych zastrzeżeń sformułowanych w doktrynie ustawodawca hiszpański zdecydował się omawiane rozwiązanie wprowadzić i nie wydaje się prawdopodobnym, by w najbliższej przyszłości miało zostać ono zmienione. Istotna zresztą część owej krytykującej treści art. 6 pkt 2 CP doktryny, pomimo sformułowanych zastrzeżeń, akceptuje ją jako swoiste mniejsze zło, ciągle jednakże poszukując ewentualnego lepszego rozwiązania⁶⁷⁸. Podkreśla się, jak już wskazywano, przede wszystkim to, iż ustawodawca zdecydował się na taki, a nie inny kształt regulacji, odrzucając najbardziej teoretycznie poprawną koncepcję z uwagi na chęć zadośćuczynienia wymogom zasady bezpieczeństwa prawnego i legalizmu⁶⁷⁹ oraz na

---

675 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 120. Na ryzyko takiej uwagę zwracają również A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 33.

676 Zob. C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 53.

677 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 46.

678 Zob. A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 35–36.

679 Tak m.in. C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 50 i 52 oraz L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 196.

konieczność wyeliminowania środków zabezpieczających o nieoznaczonej maksymalnej długości trwania⁶⁸⁰ jako niedających się pogodzić z tymi zasadami⁶⁸¹.

Akcentuje się przy tym, że poleganie na wciąż nieostrym pojęciu, jakim pozostaje niebezpieczeństwo kryminalne sprawcy, musiałoby wprowadzać co najmniej pewną niedookreśloność granic środka, co wydaje się wątpliwe z punktu widzenia zasady legalizmu w kształcie, jaki przyjmuje ona na gruncie prawa karnego⁶⁸².

Dodatkowo dla obrony istniejącej regulacji podnosi się argumenty nawiązujące do zasady równości. Twierdzi się bowiem, iż sprzeczna z jej wskazaniem byłaby sytuacja, w której osoba, która nie ponosi winy, bądź której zdolność do zawinienia była ograniczona, doznawała ingerencji w jej prawa dolegliwszej lub przez dłuższy okres, niż byłoby to w ogóle możliwe w przypadku sprawcy dokładnie takiego samego czynu, któremu winę przypisano⁶⁸³. Z tego też powodu oderwanie granic środka zabezpieczającego od popełnionego czynu i związanie ich wyłącznie z potencjalnym przyszłym przestępstwem uważane bywa za niesprawiedliwe i naruszające ową, mającą status zasady konstytucyjnej, zasadę równości⁶⁸⁴. Przy czym argumentacja taka wiąże się z reguły z podkreślaniem pewnych cech wspólnych kary i środków zabezpieczających, a w szczególności wymaganym przez Konstytucję prymatem celu resocjalizacyjnego w przypadku obu tych sposobów reakcji na przestępstwo, a także tego, iż oba one prowadzą do zadawania sprawcy czynu zabronionego określonych dolegliwości poprzez ograniczanie bądź pozbawianie określonych praw⁶⁸⁵, chociażby był to tylko efekt uboczny dążenia do zrealizowania innych celów.

W kontekście jednoznacznego odrzucania przez zdecydowaną większość doktryny środków zabezpieczających o nieokreślonych granicach zwraca się uwagę na niekoniecznie zaplanowaną konsekwencję nowelizacji wprowadzonej do Kodeksu karnego ustawą organiczną 1/2015

680 A. Martínez Guerra, *Nuevas...*, s. 60.

681 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 47.

682 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 34. Podobny argument przywołuje również P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 47.

683 A. Martínez Guerra, *Nuevas...*, s. 60. Zob. również A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 35 i n.

684 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 47.

685 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 47.

z dn. 30 marca 2015 r. Mianowicie przywrócono wówczas możliwość orzeczenia kary trwałego pozbawienia wolności⁶⁸⁶, co otwiera drogę, w przypadku przestępstw, za które możliwe jest wymierzenie takiej kary, orzeczenie izolacyjnego środka zabezpieczającego również w takim „trwałym” wymiarze⁶⁸⁷.

Warto jeszcze, omawiając zasadę proporcjonalności, zaznaczyć, iż ograniczenie czasowe stosowania środków zabezpieczających wskazane w art. 6.2 CP nie dotyczy wyłącznie środków o charakterze izolacyjnym, ale również wyznacza nieprzekraczalne limity stosowania środków wolnościowych, niezależne od granic ustalonych przez ustawodawcę w art. 105, art. 107 i art. 108 CP dla poszczególnych środków z tej grupy⁶⁸⁸.

Abstrahując natomiast od oceny zasady określania granic środka zabezpieczającego w powiązaniu z czynem już popełnionym, również sam kształt regulacji art. 6.2 CP oraz unormowań zawartych w art. 101.1 CP, art. 102.1 CP i art. 103.1 CP – sformułowania w nich użyte – wskazujących na górną granicę długości i dolegliwości środków karnych z jednej strony w odniesieniu do „kary abstrakcyjnie stosowalnej do popełnionego czynu”, a z drugiej w nawiązaniu do „granicy przewidzianych za dany czyn, gdyby stanowił przestępstwo” również wywołały dyskusje i wątpliwości interpretacyjne⁶⁸⁹. Możliwe były bowiem do obrony trzy różne możliwości określania owej górnej granicy. Pierwsza – najprostszą oznaczała wykorzystanie wprost granic wskazanych w odpowiedniku części szczególnej naszego Kodeksu karnego – księdze drugiej *Código penal*. Możliwość druga oznaczała zastosowanie w stosunku do owych granic również części wskazań zawartych w przepisach księgi pierwszej, dookreślających granice kary, ale ciągle zachowując jej abstrakcyjność. Natomiast trzecia oznaczała przeprowadzenie w istocie

---

686 Warto zaznaczyć, iż nazwa owej kary to *prisión permanente revisable*, co służy podkreśleniu regulacji zawartych w Kodeksie karnym przewidujących weryfikację owej trwałości i możliwość zawieszenia jej wykonania po upływie określonego czasu. Na temat tej kary zob. przykładowo J.C. Ríos Martín (red.), E. Pascual Rodríguez, X. Etxebarria Zarrabeitia, *Manual...*, s. 47.

687 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 36.

688 A. Martínez Guerra, *Nuevas...*, s. 63–67.

689 Prezentację różnych stanowisk zaprezentowanych w literaturze zawiera praca A. Urruela Mora, *Las medidas...*, s. 78 i n. Zob. także P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 118 i n. oraz przywoływane tam opracowania.

całego procesu związanego z wymierzaniem kary przy założeniu występowania zawinienia po stronie sprawcy. Największe uznanie zdobyła w orzecznictwie⁶⁹⁰ i – jak się wydaje – również w literaturze interpretacyjnej, iż chodzi o karę abstrakcyjną, ale za skonkretyzowany czyn⁶⁹¹, a więc taką, którą przedstawiono powyżej jako drugą.

Precyzyjniej zaś, jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z 12 września 2003 r.⁶⁹², przez ową maksymalną długość stosowania środka, która musi być określona w wyroku, należy rozumieć granice przewidziane w przepisie określającym dany typ czynu zabronionego przy uwzględnieniu modyfikacji wynikających z dyrektyw zawartych w art. 61–64 CP, to jest dotyczących form stadialnych oraz form współdziałania w popełnieniu czynu zabronionego, a bez uwzględniania okoliczności łagodzących czy obostrzających przewidzianych w art. 21–23 CP.

Wspomniano już, że konsekwencją zarówno treści art. 25.2 CE, jak i oparcia konstrukcji środków zabezpieczających na pojęciu niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy, jest ukierunkowanie tychże środków na prewencję szczególną. Rozwijając to wskazanie, podkreślić jednocześnie należy, iż o ile prawdziwym jest twierdzenie, że wspólnym dla wszystkich środków zabezpieczających celem ich stosowania jest właśnie prewencja szczególna, to jednak realizacja tego celu w przypadku poszczególnych środków przybiera różne formy i znaczenie⁶⁹³. Niekiedy wręcz ten sam środek będzie mógł być niejednolicie ukształtowany i oddziaływać na sprawcę w zróżnicowany sposób w zależności od potrzeb jego samego, jak i sytuacji, w której środek ten jest orzekany. W szczególności dotyczy to tzw. wolności nadzorowanej (*libertad vigilada*).

W literaturze hiszpańskiej wskazuje się, iż środki zabezpieczające nastawione są przede wszystkim, bądź wręcz wyłącznie, na prewencję szczególną – wyeliminowanie niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy – postrzeganą jako posiadającą dwie funkcje: wyleczenie lub przystosowanie sprawcy czynu zabronionego do życia w społeczeństwie poprzez oddziaływanie o charakterze leczniczym, terapeutycznym,

690 Tak m.in. Sąd Najwyższy w wyroku 1176/2003 z 12 września 2003 r., STS 1176/2003 oraz w wyroku 1954/2012 z 1 lutego 2012 r., STS 1954/2012.

691 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 198–199.

692 Wyrok 1176/2003, STS 1176/2003.

693 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 35.

edukacyjnym czy socjalizacyjnym (*la función de corrección, socialización, tratamiento y educación del sujeto peligroso*) oraz uniknięcie tego, że sprawca ten ponownie popełni czyn zabroniony, atakując tym samym społeczeństwo (*la función de seguridad de la comunidad*)⁶⁹⁴. Podkreśla się, że obie te funkcje wzajemnie są powiązane i dopełniają się, jakkolwiek akcenty na jedną bądź drugą bywają różnie rozkładane. Zasadniczo preferowane jest położenie nacisku na pierwszą z nich i dzięki niej pośrednio zrealizowanie drugiej – za takim rozwiązaniem opowiada się większość doktryny, podkreślając nakaz wyrażony w art. 25.2 CE⁶⁹⁵. Formułowane jest też niejednokrotnie kategoryczne twierdzenie, że z uwagi na treść owej normy oraz przez wzgląd na godność człowieka, bezpieczeństwo społeczeństwa nie może stanowić autonomicznego i niezależnego celu stosowania środków zabezpieczających, a jedynie jako cel pochodny, osiągany poprzez realizację podstawowego celu reintegracji społecznej i reedukacji sprawcy⁶⁹⁶. Nie sposób wszakże nie zauważyć, iż w przypadku niektórych środków – w szczególności związanych z wydaleniem obcokrajowca z kraju czy z zakazami prowadzenia pojazdów lub posiadania broni – to ochrona społeczeństwa stawiana jest jednak na pierwszym miejscu, jakkolwiek jednocześnie podkreślić należy, iż zasadniczo samodzielną rolę spośród wymienionych środków pełnić będzie z reguły wyłącznie wydalenie obcokrajowca z kraju. W przypadku obu wskazanych zakazów zasadniczo nie będą bowiem one środkami samodzielnymi, a raczej jedynie towarzyszyć będą innym środkom – nastawionym przede wszystkim na realizację pierwszej z opisanych funkcji.

W przeważającej mierze w doktrynie hiszpańskiej wyklucza się, aby środki zabezpieczające mogły być uznawane za narzędzia reakcji prawnej o charakterze ogólnoprewencyjnym⁶⁹⁷. Podkreśla się wszakże, że mogą one jednak, zwłaszcza, kiedy wiążą się z pozbawieniem wolności sprawcy, osiągać pewne efekty oddziaływania na społeczeństwo

694 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 34–36.

695 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 35–36.

696 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 36. Zob. też podobne poglądy wyrażane w doktrynie portugalskiej, które przywołuje autor.

697 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 36, zob. jednak wskazywane tam prace przedstawiające odmienne, mniejszościowe stanowisko.

w postaci budowania przekonania o reagowaniu państwa na niebezpieczeństwo stwarzane przez danego sprawcę⁶⁹⁸.

Od zasady proporcjonalności, służącej wyznaczaniu abstrakcyjnej górnej granicy dolegliwości środka, z reguły odróżnia się⁶⁹⁹ zasadę konieczności (*principio de necesidad*) czy przydatności (*principio de idoneidad*), które określa się jako pochodną zasady subsydiarności⁷⁰⁰. Istota zasady konieczności łączy się bezpośrednio z materialną podstawą środków zabezpieczających i wskazanym powyżej celem ich stosowania, jakim jest zniwelowanie poprzez oddziaływanie na sprawcę jego niebezpieczeństwa kryminalnego. To natomiast implikuje, że środek taki jest dopuszczalny wyłącznie wtedy i tylko tak długo, jak niebezpieczeństwo takie istnieje. Wprost na ten aspekt tej zasady wskazuje ostatni fragment art. 6.2 CP, zgodnie z którym długość oraz dolegliwość środka zabezpieczającego nie może przekraczać granic tego, co niezbędne, by przeciwdziałać niebezpieczeństwu sprawcy⁷⁰¹. Zasada ta więc niejako, zestawiając ją z zasadą proporcjonalności, również wyznacza górną granicę dla stosowania środków zabezpieczających, ale jednocześnie również dolną granicę niebezpieczeństwa sprawcy, poniżej której środków tych wobec danego sprawcy stosować nie wolno. Zasady te, choć obie o charakterze gwarancyjnym, odnoszą się zatem do granic wyznaczanych przy wykorzystaniu różnych kryteriów oceny i na różnym poziomie konkretyzacji. W konsekwencji zasady te pozostają względem siebie niezależne, niekiedy się przecinając i doprowadzając do niepożądanych efektów⁷⁰².

W hiszpańskiej nauce prawa karnego wyróżnia się tzw. konieczność pozytywną (*necesidad positiva*) oraz konieczność negatywną (*necesidad*

698 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 36.

699 Tak m.in. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 118.

700 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 149.

701 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *De-recho...*, s. 50.

702 Chodzi w szczególności o przywoływane już przy omawianiu zasady proporcjonalności przypadki, gdy to, co konieczne dla neutralizowania lub choćby zredukowania niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy, nie jest możliwe do zastosowania wobec niego z uwagi na ograniczenia wynikające z zasady proporcjonalności – jak w przypadku sprawcy cierpiącego na poważną chorobę psychiczną, który z wysokim prawdopodobieństwem popełni w przyszłości ciężkie przestępstwo, wobec którego powinno zostać wdrożone leczenie w zakładzie zamkniętym, jednakże który dotychczas dopuścił się jedynie przestępstwa drobnego i niezagrażonego karą pozbawienia wolności.

negativa). Wyróżnienie pierwszej służy podkreśleniu wymogu wystąpienia niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy jako warunku pozytywnego dla stosowania środków zabezpieczających. Konieczność negatywną odnosi się zaś do obowiązku zaprzestania stosowania tych środków, gdy tylko niebezpieczeństwo to ustanie⁷⁰³. Dodatkowo wyróżnia się również konieczność ogólną (*necesidad genérica*) oraz konieczność szczególną (*necesidad específica*). Pierwsza odnosi się do wymogu istnienia niebezpieczeństwa sprawcy jako warunku do stosowania środków zabezpieczających w ogóle, natomiast druga dotyczy stosowania konkretnego środka lub środków zabezpieczających dostosowanych do przypadku danego sprawcy⁷⁰⁴.

W konsekwencji, w świetle wymagań zasady konieczności o usprawiedliwionym stosowaniu środka zabezpieczającego można mówić tylko wówczas, gdy istnieje konieczność zapobieżenia przyszłym przestępnym zachowaniom sprawcy⁷⁰⁵, a owego efektu nie można osiągnąć przy pomocy środków nieprzynależnych do prawa karnego, a nadto stosowany środek jest najbardziej do tego adekwatnym. Adekwatność ta zachodzi zaś, gdy dany środek jest najbardziej efektywnym w danym przypadku w realizacji celu w postaci niwelowania niebezpieczeństwa sprawcy, a jednocześnie cechuje się jak najmniejszym możliwym stopniem ingerencji w dobra prawne sprawcy czynu zabronionego⁷⁰⁶.

Wskazanie wprost dwóch podstawowych przesłanek stosowania środków zabezpieczających zawiera art. 95.1 CP. Zgodnie z tą regulacją są to:

- a. Popęlnienie przez daną osobę czynu zabronionego jako przestępstwo,
- b. Wynikające z popełnionego czynu oraz okoliczności osobistych tej osoby prawdopodobieństwo, że popełni ona w przyszłości kolejne czyny o takim charakterze.

---

703 Tak m.in. C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 50.

704 Tak m.in. C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 50.

705 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 195; w j. hiszpańskim: „Una medida solo puede estar justificada si existe una necesidad de aseguramiento futuro frente al autor”.

706 Zob. C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 50–51.

Przepis ten jest zatem w tym zakresie uszczegółowieniem i rozwinięciem art. 6.1 CP. Wskazuje on również, że wystąpienie obu tych oraz ewentualnych innych przesłanek sąd lub sędzia orzekający w sprawie stwierdza w oparciu o poprzednio uzyskane opinie i raporty, które uzna za właściwe w danym przypadku. W literaturze wyraźnie akcentuje się to, że niebezpieczeństwa kryminalnego nie można domniemywać, a musi być ono udowodnione⁷⁰⁷.

Samo z kolei niebezpieczeństwo kryminalne jest właściwością ściśle osobistą istniejącą w danym czasie i jak się podkreśla, nie może być mylone z zewnętrznymi przyczynami, które mogą spowodować, że dana osoba niebezpieczną się stanie. Niebezpieczeństwo kryminalne jest zorientowane wyłącznie na przyszłość⁷⁰⁸, jakkolwiek musiało ono, zgodnie z art. 6.1 CP, uzewnętrznić się w popełnionym uprzednio przez sprawcę czynie i jako prognoza ponownego popełnienia czynu zabronionego częściowo jest jego pochodną. Wyklucza to dopuszczalność uznania za niebezpieczną osoby, której sprawstwa takiego czynu nie przypisano⁷⁰⁹.

Część autorów niebezpieczeństwo kryminalne sprawcy zdaje się traktować jako odrębną jego właściwość, wszelako powiązaną i z reguły pochodną w stosunku do jego stanu zdrowia czy socjalizacji. Część z kolei traktuje stan sprawcy będący przyczyną wyłączenia lub ograniczenia jego zdolności do zawinienia za element składowy niebezpieczeństwa kryminalnego⁷¹⁰. Drugie z zaprezentowanych podejść zdaje się obecnie być coraz mniej aktualne z uwagi na wprowadzone w 2010 roku zmiany do systemu środków zabezpieczających i usankcjonowanie przez ustawodawcę możliwości uznania za kryminalnie niebezpiecznego sprawcy w pełni poczytalnego, któremu bez żadnych ograniczeń przypisano zawinienie w czasie czynu. Co więcej, jak jeszcze będzie o tym mowa, ustawodawca hiszpański w 2010 roku, przełamując uprzednio afirmowane wspólne

---

707 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 194; w j. hiszpańskim: „La peligrosidad criminal no puede ser presumida sino que ha de estar probada; en otro caso no será posible aplicarle al sujeto ninguna medida de seguridad”. Zob. jednak wyjątkową regulację dotyczącą obligatoryjnego stosowania środka zabezpieczającego wobec sprawców określonych kategorii przestępstw omówioną w dalszej części opracowania.

708 Zob. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 195.

709 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 64.

710 Tak m.in. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 194 oraz P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 63.

dla całego systemu środków zabezpieczających założenie, wprowadził wręcz nieobalalne domniemanie⁷¹¹ niebezpieczeństwa kryminalnego przestępcy, który dopuścił się w sposób zawiniony określonych kategorii czynów. Możliwość skorzystania z owego domniemania jest jednakże wciąż bardzo ograniczona, a dodatkowo istniejąca regulacja zdaje się umożliwiać zniwelowanie jego następstw. To z kolei nakazuje wciąż sytuację tę traktować jako wyjątkowe odstępstwo od reguły, jaką jest dokonywanie zindywidualizowanej oceny niebezpieczeństwa sprawcy na każdym etapie – od momentu orzekania środka, w trakcie jego wykonywania, aż do zakończenia stosowania środka zabezpieczającego⁷¹².

Proces dokonywania takiej oceny jest złożony i składa się z dwóch elementów – faz jej przeprowadzania. Pierwsza dotyczy badania objawowego jakości niebezpieczeństwa (*el diagnóstico de peligrosidad*). Chodzi tu o przeprowadzenie analizy cech danego sprawcy przez pryzmat popełnionego przezeń przestępstwa, towarzyszącej mu motywacji, zachowania przed popełnieniem czynu, sposobu jego realizacji. Uwzględnia się też typowość cech osobowości danego sprawcy, aby stwierdzić, na ile jego ewentualne niebezpieczeństwo wynika ze stałych właściwości, a na ile ma charakter przejściowy. Druga faza dotyczy ustalania relacji pomiędzy dokonaną już oceną a przyszłością kryminalną sprawcy i postawienia w ten sposób prognozy kryminalnej (*prognosis criminal*). To ta faza może być określona jako faza dokonywania właściwej oceny kryminalnego niebezpieczeństwa sprawcy; to w niej bowiem stawiana jest predykcja co do prawdopodobieństwa popełnienia przez danego sprawcę przestępstwa w przyszłości. Przy dokonywaniu tej oceny wykorzystywane są z reguły trzy rodzaje metod:

- a. Naukowa (*método científico*) – opierająca się na badaniach sprawcy i jego osobowości przez odpowiednich biegłych,
- b. Statystyczna (*método estadístico*) – wykorzystująca tabele statystyczne wskazujące na stopnie ryzyka popełnienia przestępstwa,
- c. Intuicyjna (*método intuitivo*) – opierająca się na doświadczeniu i wręcz właśnie intuicji sędziego⁷¹³.

711 M.M. González Tascón, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 127.

712 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 118 i n.

713 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 195. W zbliżony sposób ów dwufazowy proces oceny przedstawia również P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 65 i n.

Pewne wątpliwości wywoływało przez dłuższy czas samo pojęcie „przestępstwo” (*delito*), którym Kodeks posługuje się w art. 6.1 CP oraz w art. 95.1 CP⁷¹⁴. Wątpliwości te wiązały się z już sygnalizowanym współwystępowaniem w hiszpańskim Kodeksie karnym trzech kategorii „naruszeń karnych” (*las infracciones penales*): przestępstw poważnych (*delitos graves*) i przestępstw mniej poważnych (*delitos menos graves*), które łącznie określano mianem przestępstw w wąskim rozumieniu oraz wykroczeń (*faltas*). Łącznie te trzy kategorie czynów zabronionych określane były jako przestępstwa w ujęciu szerokim. Część doktryny uważała, iż w omawianym przepisie chodzi o owo szersze pojęcie przestępstwa, a więc przyjmowała, że środki zabezpieczające mogą być stosowane również wobec sprawcy czynu zabronionego jako wykroczenie, jak też, że niebezpieczeństwo kryminalne sprawcy może oznaczać prawdopodobieństwo popełnienia w przyszłości nie tylko przestępstwa *sensu stricto*, ale również wykroczenia⁷¹⁵. Zdecydowana większość, wraz z orzecznictwem, opowiedziała się jednakże za wąskim – literalnym rozumieniem przedmiotowego pojęcia. Spory te mają obecnie jedynie wszakże walor historyczny, albowiem nowelizacją z dn. 30 marca 2015 r.⁷¹⁶ ustawodawca hiszpański zdecydował się usunąć z Kodeksu karnego kategorię wykroczeń, w jej miejsce wprowadzając kategorię przestępstw drobnych (*delitos leves*). Wobec czego obecnie hiszpański Kodeks karny posługuje się już wyłącznie złożoną, ale jedną kategorią – „przestępstwem”⁷¹⁷.

Możliwe jest obecnie zatem orzeczenie środka zabezpieczającego w stosunku do sprawcy nawet bardzo drobnego czynu. Jednakże z uwagi na opisaną powyżej zasadę proporcjonalności, z reguły wykluczone będą w tym wypadku środki związane z pozbawieniem wolności czy też środki o wysokim natężeniu dolegliwości. Wskazuje się wręcz, że większość środków zabezpieczających określonych w Kodeksie karnym, nawet jeśli nie wiążą się one z pozbawieniem

714 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 121 i n.

715 Przegląd wybranych stanowisk zawiera praca P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 122–123.

716 Ley Orgánica 1/2015, de 30 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal; publicado en BOE núm. 283, de 26 de noviembre de 2003, < <https://www.boe.es/eli/es/lo/2015/03/30/1> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

717 H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 81.

wolności, cechuje się dolegliwością wyższą niż kary przewidziane za owe przestępstwa drobne⁷¹⁸.

Potencjalnie prawdopodobieństwo popełnienia w przyszłości takiego drobnego przestępstwa może również stanowić podstawę uznania, że istnieje w przypadku danego sprawcy niebezpieczeństwo kryminalne. Także i w tym wszakże wypadku możliwość taka, ze względu na zasadę proporcjonalności (i zasadę konieczności), zdaje się być jednak wyłącznie teoretyczna.

4. Wina w strukturze przestępstwa i jej znaczenie dla stosowania środków zabezpieczających

Wskazano powyżej, że art. 95.1 CP przewiduje dwie podstawowe przesłanki warunkujące możliwość zastosowania środków zabezpieczających. Co do zasady konieczne dla orzeczenia wobec sprawcy danego czynu zabronionego środka lub środków zabezpieczających jest wystąpienie jeszcze trzeciej przesłanki – wiążącej się z tym, czy i w jakim zakresie można przypisać mu winę w czasie popełnienia danego czynu. Dlatego też niezbędne jest pokrótce naszkicowanie poniżej struktury przestępstwa w hiszpańskim prawie karnym, umiejscowienia w niej zawinienia oraz jego elementów składowych.

Przestępstwem według art. 10 CP są działania i zaniechania objęte zamiarem lub nieumyślnością, karalne według ustawy. Ta lakoniczna definicja legalna przestępstwa⁷¹⁹ w istocie określa jedynie jedną z czterech płaszczyzn struktury przestępstwa, określaną mianem *la tipicidad*. Płaszczyzna ta dotyczy sprzeczności zachowania ludzkiego (działania – *la acción* lub zaniechania – *la omisión*) z zakazem obejmującym wymiar obiektywny (w ramach którego wyróżnia się dobro prawnie chronione, podmioty – czynny i bierny, obiekt materialny – przedmiot oddziaływania i samo zachowanie) oraz wymiar subiektywny⁷²⁰ (zawierający

718 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 193.

719 Zob. H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 79.

720 Zauważyć jednakże należy za H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 80, iż część doktryny hiszpańskiej, jakkolwiek będąca obecnie już w mniejszości, zamiar (*el dolo*) oraz nieumyślność (*la imprudencia*) umiejscawia również na płaszczyźnie winy, jako jej formy – tak m.in. M. Cobo del Rosal (red.), J. Peris Riera, M. Quintanar Díaz, B. Sánchez Domingo, *Sinopsis...*, s. 155 i n.

zamiar – *el dolo* oraz nieumyślność – *la imprudencia*⁷²¹ oraz inne, dodatkowe znamiona subiektywne zawarte w poszczególnych typach)⁷²². Pozostałe płaszczyzny to bezprawność (*la antijuricidad*), wina (*la culpabilidad*) oraz wyróżniana jedynie przez część autorów karalność (*la punibilidad*), którym to mianem określa się zbiorczo okoliczności wyłączające ukaranie sprawcy zamieszczone w części szczególnej Kodeksu karnego⁷²³. Bezprawność jest tu również rozumiana od strony negatywnej jako brak usprawiedliwienia czynu, wskazując wręcz, że sama ta płaszczyzna niczego nie uzupełnia w treści samego zakazu⁷²⁴. Niekiedy płaszczyzny typowości oraz bezprawności traktuje się łącznie, posługując się wówczas konstrukcją czynu zabronionego (*el hecho ilícito*)⁷²⁵. Winę rozumianą jako płaszczyznę struktury czy też elementu schematu przestępstwa opisuje się jako spersonalizowany zarzut (*reproche personal*) skierowany przeciwko osobie, która dopuściła się zachowania typowego i bezprawnego⁷²⁶. Wina taka jest tu konstruktem złożonym, składającym się niejako z trzech elementów: przypisywalności – poczytalności (*la imputabilidad*), świadomości bezprawności (*el conocimiento de la antijuricidad* – art. 14.3 CP) oraz wykonalności – wymagalności zachowania zgodnego z normą (*la exigibilidad de la conducta adecuada a la norma*)⁷²⁷.

To właśnie wyróżnienie elementu przypisywalności⁷²⁸ (*la imputabilidad*), określanej niekiedy również jako zdolności do zawinienia

721 Czyny nieumyślne karalne są tylko, gdy ustawa wyraźnie tak stanowi (art. 12 CP). Przy czym warto podkreślić, że w hiszpańskim prawie karnym nieumyślność nie sprowadza się do zaprzeczenia istnienia zamiaru, a nadto występuje w dwóch klasach określanych obecnie jako ciężka (*grave*) i mniej ciężka (*menos grave*, do nowelizacji z 2015 r. określana mianem lekkiej – *leve*), a także w formach kwalifikowanych (*tipos agravados*) związanych bądź to z profesjonalną charakterystyką sprawcy mającą przełożenie na zakres jego świadomości, bądź to z korzystaniem z pojazdów mechanicznych lub broni palnej – zob. szerzej H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 103 i n.

722 H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 79–80.

723 H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 81.

724 H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 80.

725 Zob. E.J. Pérez Alonso, M.I. Ramos Tapia, w: E.B. Marín de Espinosa Ceballos, M.R. Moreno-Torres Herrera (red.), E.J. Pérez Alonso, M.I. Ramos Tapia, J.M. Zugal-día Espinar (red.), *Fundamentos...*, s. 201 i n.

726 Tak m.in. H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 131 oraz M. Cobo del Rosal (red.), J. Peris Riera, M. Quintanar Díaz, B. Sánchez Domingo, *Sinopsis...*, s. 138.

727 H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 131 i n.

728 „Etimológicamente imputar significa atribuir y, por ende, imputabilidad es igual a atribuidabilidad” – M. Cobo del Rosal (red.), J. Peris Riera, M. Quintanar Díaz, B. Sánchez

(*la capacidad de culpabilidad*)⁷²⁹, ma podstawowe (jakkolwiek, wybiegając w przyszłość, warto podkreślić, iż wraz z kolejnymi nowelizacjami coraz mniejsze) znaczenie dla określenia zakresu stosowania środków zabezpieczających w aktualnie obowiązującym w Hiszpanii Kodeksie karnym. Brak owej zdolności, okreśłany mianem *la inimputabilidad*, gdy jest całkowity, lub *la semiimputabilidad*, gdy jest częściowy, stanowił bowiem do 23 grudnia 2010 r. warunek konieczny orzekania środków zabezpieczających. Środki takie orzec można było jedynie wobec sprawców czynów zabronionych jako przestępstwa, którzy w czasie ich popełnienia byli niepoczytalni lub poczytalność tę mieli ograniczoną⁷³⁰.

Zmianę w tym zakresie wprowadziła nowelizacja CP z dn. 22 czerwca 2010 r.⁷³¹, ustanawiająca możliwość, a niekiedy obowiązek zastosowania środka zabezpieczającego wobec poczytalnych w chwili czynu sprawców, wszelako wyłącznie jednego rodzaju środka i tylko w przypadku popełnienia taksatywnie określonych w Kodeksie czynów. W pewnym zakresie możliwość taką daje również od 1 października 2004 r.⁷³² konstrukcja przyjęta w art. 60 CP. W przypadku art. 60 CP poddaje się niekiedy jednak w wątpliwość możliwość określania tego unormowania jako umożliwiającego stosowanie środków zabezpieczających, uznając je raczej za dotyczące środków *sui generis* określonych jedynie poprzez odwołanie się do katalogu środków zabezpieczających⁷³³. Sytuacje objęte

---

Domingo, *Sinopsis...*, s. 140. W dalszej części dla określenia tego pojęcia używał będę nazw „przypisywalność” oraz „poczytalność”. Zaznaczyć wszakże i w tym miejscu należy, iż odpowiadające określeniu „poczytalność” znaczenie na gruncie polskiego prawa karnego nie jest w pełni tożsame z pojęciem *imputabilidad*.

729 H. Roldán Barbero, *Manual...*, s. 132. Por. stwierdzenie: „Imputabilidad es esencialmente capacidad de culpabilidad” – M. Cobo del Rosal (red.), J. Peris Riera, M. Quintanar Díaz, B. Sánchez Domingo, *Sinopsis...*, s. 140.

730 W dalszej części opracowania do hiszpańskojęzycznych pojęć *inimputabilidad* oraz *semiimputabilidad* odnosit będę określenia niepoczytalności (oraz nieprzypisywalności) i ograniczonej poczytalności z uwagi na ich podobieństwo, zwłaszcza w ujęciu funkcjonalnym, do pojęć używanych na gruncie polskiego prawa karnego dla określenia instytucji prawnych opisanych w art. 31 § 1 oraz § 2 k.k.

731 Wprowadzona ustawą organiczną (Ley Orgánica) 5/2010 z dn. 22 czerwca 2010 r., opublikowaną 23 czerwca 2010 r., która weszła w życie 23 grudnia 2010 r., Oficial del Estado (BOE), < <https://www.boe.es/eli/es/lo/2010/06/22/5> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

732 Wprowadzona ustawą organiczną (Ley Orgánica) 15/2003 z dn. 25 listopada 2003 r., opublikowaną 26 listopada 2003 r., która weszła w życie 1 października 2004 r.

733 Tak m.in. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 44. Zob. też P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 147–148.

przywołanymi zmianami CP mają wszakże charakter wyjątkowy, a jednocześnie istotny oraz symptomatyczny dla kierunku zmian prawa hiszpańskiego. Z uwagi na powyższe, konstrukcje te omówione zostaną odrębnie w końcowej części niniejszego opracowania.

Niepoczytalność czy też nieprzypisywalność (*inimputabilidad*) ma miejsce, kiedy danemu sprawcy w chwili czynu brak jest przymiotów psychobiologicznych pozwalających mu na zrozumienie swojego czynu (odpowiadającego znamionom), ocenienie jego bezprawności oraz dostosowanie jego zachowania do tego rozumienia⁷³⁴. W prawie hiszpańskim wskazuje się następujące przypadki, w których ma miejsce nieprzypisywalność:

- a. Wiek sprawcy poniżej lat 18 (art. 19 CP),
- b. Zaburzenie (anomalía) lub zmiana psychiczna (art. 20 pkt 1 CP),
- c. Stan pełnego zatrucia – odurzenia (art. 20 pkt 2 CP),
- d. Wpływ syndromu abstynencji – odstawienia (art. 20 pkt 2 CP),
- e. Zaburzenia postrzegania rzeczywistości występujące od urodzenia bądź dzieciństwa (art. 20 pkt 3 CP).

W myśl art. 20 *in principio* CP wystąpienie okoliczności wskazanych w tym przepisie wyłącza możliwość przypisania odpowiedzialności karnej. Zgodnie zaś z art. 20 *in fine* CP w przypadku stwierdzenia tych spośród nich, które określono w art. 20 pkt 1–3 CP, możliwe jest zastosowanie wobec sprawcy czynu środków zabezpieczających. Wskazanie to doprecyzowane jest w art. 101–103 CP, w których to przepisach określono, jakiego rodzaju środki (w tym w szczególności te wiążące się z pozbawieniem wolności) można stosować w przypadku ujawnienia się poszczególnych przesłanek wyłączenia przypisywalności (poczytalności).

Zgodnie z art. 20 pkt 1 CP zwolniony z odpowiedzialności karnej jest ten, kto w czasie popełnienia czynu zabronionego przez prawo karne z powodu jakiegokolwiek zaburzenia (anomalii) lub zmiany psychicznej nie może zrozumieć bezprawności czynu lub zachować się zgodnie z tym rozumieniem.

---

⁷³⁴ *Inimputabilidad* przedstawia się często jako zaprzeczenie *imputabilidad*, a naukę o owej nieprzypisywalności (niepoczytalności) jako naukę o przypisywalności w ujęciu negatywnym – tak m.in. M. Cobo del Rosal (red.), J. Peris Riera, M. Quintanar Díaz, B. Sánchez Domingo, *Sinopsis...*, s. 144.

Przesłanka wyłączenia przypisywalności wprowadzona w tym przepisie ma charakter mieszany, określane jako psychiatryczno-psychologiczny⁷³⁵ lub biologiczno-psychologiczny⁷³⁶, w tym znaczeniu, iż wymaga wystąpienia anomalii lub zmiany psychicznej, co rozumie się jako trwałe lub przejściowe zaburzenie psychiczne (*el trastorno mental permanente o transitorio*), którego konsekwencją jest brak możliwości zrozumienia bezprawności czynu lub pokierowania swoim zachowaniem zgodnie z nim⁷³⁷.

Takie skonstruowanie owej przesłanki oznacza konieczność dokonywania każdorazowo oceny, czy dana anomalia (zaburzenie o charakterze patologicznym) bądź zmiana psychiczna (niemająca takiego charakteru) miała wpływ na dany czyn sprawcy, tj. na jego możliwości intelektualne lub wolicjonalne w momencie jego popełnienia, a więc na zdolność danego sprawcy do bycia motywowanym przez normę prawną, którą jego czyn naruszył⁷³⁸. Brak owego wpływu, który w orzecznictwie sądów hiszpańskich jest kwalifikowany jako wyłączający lub poważnie ograniczający zdolność sprawcy do rozumienia bezprawności zachowania (jego znaczenia w ogóle oraz jego charakteru jako zakazanego) lub do pokierowania tym zachowaniem zgodnie z prawidłowym rozumieniem jego bezprawności, niezależnie od spełnienia warunku o charakterze biologicznym, wyklucza możliwość wyłączenia bądź ograniczenia zawinienia⁷³⁹, a w konsekwencji również możliwość orzeczenia wobec sprawcy środków zabezpieczających.

Przez pojęcie anomalii lub zmiany psychicznej (*anomalía o alteración psíquica*) rozumiane są w zasadzie wszystkie choroby psychiczne i zaburzenia osobowości zawarte w klasyfikacji ICD-10 Światowej Organizacji Zdrowia bądź DSM IV (obecnie DSM 5) Amerykańskiego Stowarzyszenia Psychiatrycznego⁷⁴⁰. W szczególności wskazuje się na

---

735 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañin, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañin (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 43.

736 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 57.

737 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañin, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañin (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 43.

738 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 57.

739 Wyrok Sądu Najwyższego 846/2008 z 17 listopada 2008 r., STS 846/2008.

740 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañin, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañin (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 43.

organiczne zaburzenia psychiczne, psychozy egzogenne, schizofrenię, uporczywe zaburzenia urojeniowe (paranoję), zaburzenia nastroju lub afektywne (psychozę maniakalno-depresyjną), neurozy (zaburzenia lękowe), zaburzenia osobowości i upośledzenie umysłowe (oligofrenię)⁷⁴¹. Podkreślić wszakże należy, że w przypadku zaburzeń osobowości, co do zasady, judykatura wyklucza możliwość powoływania się na nie jako na oddziaływujące na płaszczyznę wolicjonalną bądź intelektualną zachowania sprawcy tak, by mogły one stanowić przyczynę poważnego ograniczenia lub wyłączenia przypisywalności⁷⁴². W przypadku zaś oligofrenii za podstawę wyłączenia odpowiedzialności karnej w orzecznictwie uznawana była niepełnosprawność intelektualna w stopniu głębokim lub znacznym, zaś za podstawę do ograniczenia zawinienia – niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym⁷⁴³. W kwestii oceny psychopatii zasadą jest niewyłączanie zawinienia, jednakże w niektórych przypadkach jest ono uznawane za ograniczone⁷⁴⁴.

Poza wskazanymi powyżej dysfunkcjami o charakterze patologicznym (*anomalías psíquicas*), za podstawę do wyłączenia przypisywalności, a w konsekwencji odpowiedzialności karnej, mogą być uznane przejściowe zaburzenia psychiczne niemające podstawy o takim (patologicznym) charakterze (*alternaciones psíquicas*), a dotyczące w szczególności sfery emocjonalnej, wolicjonalnej oraz pamięciowej. Do tej grupy okoliczności zalicza się również niekiedy takie, które dotyczą uwarunkowań wiążących się z deficytami kulturowymi⁷⁴⁵. Także pozostawanie pod wpływem hipnozy może być uznane za takie zaburzenie, a w efekcie za podstawę do wyłączenia odpowiedzialności karnej. Owe przejściowe zaburzenia psychiczne opisuje się ogólnie jako chwilowe zakłócenia czynności psychicznych o mniej lub bardziej gwałtownym przebiegu i objawach, wywołane przez przyczyny o charakterze nagłym i egzogennym.

741 Rozbudowane zestawienie zaburzeń, które mogą być uznane za desygnaty pojęcia *anomalía o alternación psíquica* i w konsekwencji prowadzić do wyłączenia lub ograniczenia przypisywalności, zawiera praca M. Cobo del Rosal (red.), J. Peris Riera, M. Quintanar Díaz, B. Sánchez Domingo, *Sinopsis...*, s. 145–147.

742 Wyrok Sądu Najwyższego 846/2008 z 17 listopada 2008 r., STS 846/2008; zob. też P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 58 i przywoływane tam wcześniejsze judykaty hiszpańskiego Sądu Najwyższego.

743 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 58 oraz przywoływane tam orzecznictwo.

744 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 58, zob. też przywoływane tam judykaty.

745 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 57.

W przypadku tych przejściowych zaburzeń ustawodawca hiszpański zdecydował się wprowadzić oparte na konstrukcji *actio libera in causa* ograniczenie zakresu zastosowania tej przesłanki wyłączenia odpowiedzialności karnej⁷⁴⁶. Wystąpienie w czasie czynu takiego przejściowego zaburzenia psychicznego nie uwolni sprawcy od kary, jeżeli stan ten został wywołany przez tego sprawcę w celu popełnienia przestępstwa lub gdy jego popełnienie było lub powinno być przez niego przewidywane.

Z kolei art. 20 pkt 2 CP stanowi, iż od odpowiedzialności karnej zwolniony jest ten, kto w czasie popełnienia czynu zabronionego przez prawo karne:

- a. Znajduje się w stanie pełnego odurzenia (zatrucia) z powodu spożycia napojów alkoholowych, leków, narkotyków, substancji psychotropowych albo innych, które wywołują analogiczne konsekwencje, pod warunkiem, że stan ten nie został wywołany w celu popełnienia przestępstwa lub przewidując jego popełnienie bądź w przypadku, gdy sprawca powinien jego popełnienie przewidywać,
- b. Znajduje się pod wpływem syndromu abstynencji (odstawienia), wywołanego uzależnieniem od wymienionych wcześniej substancji.

Każdy z tych stanów, aby mógł być podstawą od uwolnienia odpowiedzialności karnej, musi powodować wykluczenie zrozumienia bezprawności czynu lub zachowania się zgodne z tym rozumieniem⁷⁴⁷.

W art. 20 pkt 3 CP wyróżniono zaś podstawę wyłączenia odpowiedzialności karnej znajdującą zastosowanie do sprawców mających – z uwagi na zaburzenia postrzegania, na które cierpią od urodzenia lub dzieciństwa – poważnie zakłóconą świadomość rzeczywistości.

W doktrynie podkreśla się, że choć ustawodawca w przypadku tej przesłanki nie wskazał tego wprost, to dla zachowania spójności regulacji konieczne jest i w tym przypadku wykazanie wpływu na zdolność do zrozumienia bezprawności swojego zachowania i stosownego pokierowania nim⁷⁴⁸.

746 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 43.

747 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 44.

748 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 44.

Zgłaszane są również uwagi krytyczne co do samej zasadności wyróżniania owej podstawy. Wskazuje się bowiem, iż stanowi ona ustawodawcze *superfluum*, a sytuacje, które objęte są przez tę podstawę, gdyby jej nie uwzględniono, mieściłyby się w zakresie podstawy z art. 20 pkt 1 CP⁷⁴⁹. Autorzy, którzy formułują takie uwagi, do zaburzeń tej kategorii zaliczają m.in. autyzm, głuchotę, ślepotę⁷⁵⁰.

Wskazać jednak należy, iż jest również grupa autorów⁷⁵¹, którzy wykluczają możliwość stosowania art. 20 pkt 3 CP do jakichkolwiek ułomności o charakterze organicznym oraz samych dysfunkcji psychicznych. Zdaniem tych autorów w podstawie tej chodzi o zaburzenia, do których doszło w procesie socjalizacji i internalizacji norm społecznych, a które mogą być związane z pochodzeniem środowiskowym sprawcy i związanym z tym wystawieniem na negatywne bodźce i brakiem przekazu pożądaných wartości etycznych i społecznych.

Orzecznictwo z kolei zdaje się dopuszczać obie kategorie zaburzeń postrzegania – zarówno te mające związek z zaburzeniami sensorycznymi, jak i niemające takiego związku, o ile prowadzą w konsekwencji nie do ułomności psychicznych czy intelektualnych (wówczas podstawą oceny winien być art. 20 pkt 1 CP), ale do deficytów w znajomości lub świadomości wartości, które leżą u podstaw norm prawa karnego⁷⁵².

Natomiast odrębnie, w art. 21 CP, wskazano katalog okoliczności łagodzących⁷⁵³, wśród których jako pierwszą okoliczność wymieniono

749 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 44–45.

750 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 59.

751 Tak m.in. J.C. Ríos Martín (red.), E. Pascual Rodríguez, X. Etxebarria Zarrabeitia, *Manual...*, s. 181–182.

752 Zob. wyrok Sądu Najwyższego 139/2001 z 6 lutego 2001 r., STS 139/2001.

753 Nie wchodząc w tym miejscu w szczegóły, albowiem proces wymierzania kary jest w prawie hiszpańskim zdecydowanie bardziej skomplikowany niż np. w prawie polskim (samo określenie granic, w jakich sąd może orzec w danym przypadku karę, jest wielostopniowe), warto jedynie zaznaczyć, iż wskazane w art. 21 CP okoliczności łagodzące (podobnie jak okoliczności obostrzające wskazane w art. 22 CP) nie mają charakteru jedynie dyrektyw i wskazań, czym kierować winien sąd określając rodzaj i wysokość adekwatnej kary (jak w przypadku regulacji art. 53 polskiego Kodeksu wykroczeń). Okoliczności te mają bowiem bezpośredni wpływ na wciąż jeszcze ujęte abstrakcyjnie granice kary. W sytuacji najprostszej, a więc pojedynczego czynu, w przypadku którego nie występują żadne inne okoliczności mające wpływ na granice wymiaru kary, zaistnienie jednej okoliczności spośród wskazanych w art. 21 CP prowadzi do modyfikacji granic przewidzianych w części szczególnej Kodeksu poprzez nakaz wymierzenia kary w dolnej połowie jej pierwotnego ustawowego

zbiorczo wszystkie przypadki wystąpienia sytuacji określonych we wcześniej częściowo przywołanym art. 20 CP, o ile jednak nie zostały w pełni spełnione wszystkie wskazane w tym przepisie przesłanki zwolnienia z odpowiedzialności karnej, tak jak w niektórych sytuacjach już powyżej przywołanych. Przypadki określone w art. 20 pkt 1–3 CP, o ile zatem nie prowadzą do zwolnienia z odpowiedzialności karnej, a więc opisanej nieprzypisywalności (niepoczytalności), mogą jedynie stanowić okoliczności łagodzące w myśl art. 21 pkt 1^a CP i prowadzą wówczas do stanu określanego sygnalizowanym już pojęciem *semiimputabilidad* (ograniczonej poczytalności). Ustalenie przez sąd, iż sprawca działał znajdując się w takim właśnie stanie, otwiera, w myśl regulacji art. 104.1 zd. pierwsze CP, drogę do tego, aby obok kary zastosować wobec niego środek bądź środki zabezpieczające⁷⁵⁴.

Zwrócić należy jeszcze w tym miejscu uwagę na daleko idącą linię orzecniczą hiszpańskiego Sądu Najwyższego (*Tribunal Supremo*), który dopuszcza, korzystając w tej mierze z wykładni *per analogiam* na korzyść sprawcy, rozciąganie konsekwencji zastrzeżonych w art. 104.1 CP dla sytuacji z art. 21 pkt 1 CP, a więc możliwości stosowania środków zabezpieczających również w przypadkach określonych w art. 21 pkt 2 CP⁷⁵⁵. Przepis ten dotyczy sytuacji, gdy sprawca, nie znajdując się w żadnym ze stanów opisanych w art. 20 pkt 2 CP, popełnia przestępstwo z powodu poważnego uzależnienia od wskazanych tam substancji, tj. napojów alkoholowych, leków, narkotyków, substancji psychotropowych albo innych, które wywołują analogiczne konsekwencje. Stanowisko takie przedstawił hiszpański Sąd Najwyższy m.in. w wyroku z 11 kwietnia 2000 r.⁷⁵⁶ W judykacie tym odwołano się do podstawowego celu, jaki osiągnąć ma według Konstytucji oddziaływanie środkami prawa karnego, a więc zgodnie z art. 25.2 CE reedukacji oraz na reintegracji

---

zagrożeń (art. 60.1.1^a CP: „Cuando concurra sólo una circunstancia atenuante, aplicarán la pena en la mitad inferior de la que fije la ley para el delito”).

754 W dalszej części opracowania przedstawiony zostanie wszakże mechanizm ograniczający ilość sytuacji, w których faktycznie dochodzić będzie do wykonania w takich przypadkach zarówno środków zabezpieczających, jak i kary.

755 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *De-recho...*, s. 47. Zob. również wyroki: z 11 kwietnia 2000 r., STS 628/2000; z 6 marca 2001 r., STS 201/2001; z 29 marca 2001 r., STS 524/2001; z 26 grudnia 2003 r., STS 1754/2003; z 5 maja 2005 r., STS 579/2005.

756 STS 628/2000.

społecznej sprawcy. Wskazano, iż interpretacja przepisów Kodeksu karnego musi być dokonywana przez pryzmat owej regulacji konstytucyjnej, to zaś prowadzi do stwierdzenia luki w regulacji kodeksowej, która musi zostać wypełniona drogą interpretacji. W konsekwencji w judykacie tym Sąd Najwyższy wskazał, iż podstawa złagodzenia kary określona w art. 21 pkt 2 CP jednocześnie stanowi przesłankę zastosowania środków zabezpieczających w myśl art. 104 CP (tj. obok podstaw z art. 21 pkt 1 CP w zw. z art. 20 pkt 1–3 CP)⁷⁵⁷.

Podsumowując tę część opracowania, podkreślić należy, że co do zasady możliwość zastosowania środków zabezpieczających, poza spełnieniem uprzednio wskazanych wymogów co do przestępnego charakteru czynu sprawcy i stwarzanego przez niego niebezpieczeństwa na przyszłość, warunkowana jest koniecznością ustalenia, iż dany sprawca w chwili czynu znajdował się w stanie niepoczytalności (*inimputabilidad*) lub w stanie poczytalności ograniczonej (*semiimputabilidad*). W przypadku sprawców o ograniczonej w czasie czynu poczytalności środki takie mogą być orzeczone obok kary.

5. Środki zabezpieczające związane z pozbawieniem wolności i przesłanki warunkujące ich stosowanie

Środki zabezpieczające w hiszpańskim Kodeksie karnym zostały pogrupowane (i enumeratywnie wyliczone w art. 96 CP) w dwóch kategoriach: środków związanych oraz niezwiązanych z pozbawieniem wolności (*las medidas de seguridad privativas y no privativas de libertad*). Do pierwszej grupy należą: osadzenie w zakładzie psychiatrycznym (*el internamiento en centro psiquiátrico*), osadzenie w zakładzie leczenia uzależnień (*el internamiento en centro de deshabitación*) oraz osadzenie w centrum edukacji specjalnej (*el internamiento en centro educativo especial*).

Wobec sprawcy, o którym mowa w art. 20 pkt 1 CP, a więc takiego, który w czasie popełnienia czynu zabronionego przez prawo karne z powodu jakiegokolwiek zaburzenia (anomalii) lub zmiany psychicznej nie mógł zrozumieć bezprawności swojego czynu lub zachować się zgodnie z tym zrozumieniem, można – zgodnie z art. 101.1 CP, o ile

⁷⁵⁷ Zob. też omówienie linii orzeczniczej, do której ten wyrok należy: J.C. Ríos Martín (red.), E. Pascual Rodríguez, X. Etxebarria Zarrabeitia, *Manual...*, s. 183–184.

jest to niezbędne – zastosować środki izolacyjne w postaci osadzenia w zakładzie psychiatrycznym bądź w centrum edukacji specjalnej, w zależności od typu zaburzenia lub zmiany psychicznej, na które cierpi.

Zgodnie ze statystyką przywołaną przez A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos oraz J. Núñez Fernández⁷⁵⁸ w roku 2015 ponad połowa (dokładnie 51%) wszystkich przyjęć do Szpitala Psychiatrycznego Penitencjarnego w Alicante (największego wówczas i jednego z trzech takich ośrodków w Hiszpanii⁷⁵⁹) dotyczyło wykonania środków zabezpieczających orzeczonych do lat 3 lub krótszego okresu, a 32% z nich nie przekraczała roku.

Z kolei w przypadku sprawców, których dotyczy art. 20 pkt 2 CP, czyli tych, którzy w czasie czynu znajdowali się w stanie pełnego odurzenia (zatrucia) lub pod wpływem syndromu abstynencji (odstawienia), można zastosować, o ile to niezbędne, środek w postaci osadzenia w zakładzie leczenia uzależnień (art. 102.1 CP). Zakłady takie mogą mieć przy tym zarówno charakter publiczny, jak i charakter ośrodków prywatnych, jeśli otrzymały stosowną akredytację.

W stosunku zaś do sprawców, wobec których wyłączono winę ze względu na zaburzenia postrzegania, na które cierpią od urodzenia lub dzieciństwa (tj. tych, o których mowa w art. 20 pkt 3 CP), Kodeks dopuszcza, o ile to niezbędne, orzeczenie osadzenia w ośrodku edukacji specjalnej (art. 103.1 CP). Ciekawostką związaną z tym rodzajem środków zabezpieczających jest to, że nie jest on chociażby wspomniany w żadnym z podstawowych aktów prawnych dotyczących wykonywania kar i środków związanych z pozbawieniem wolności⁷⁶⁰, tj. Ley Orgánica General Penitenciaria⁷⁶¹ oraz Reglamento penitenciario⁷⁶².

W przypadku z każdej z tych kategorii sprawców sędzia bądź sąd orzekający w danej sprawie może również, zgodnie z treścią przywołanych

---

758 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 342.

759 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 343.

760 V. Cervelló Donderis, *Derecho...*, s. 374.

761 Ley Orgánica 1/1979, de 26 de septiembre, General Penitenciaria; publicado en BOE núm. 239, de 05/10/1979, < <https://www.boe.es/eli/es/lo/1979/09/26/1/con> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

762 Real Decreto 190/1996, de 9 de febrero, por el que se aprueba el Reglamento Penitenciario; publicado en BOE núm. 40, de 15/02/1996, < <https://www.boe.es/eli/es/rd/1996/02/09/190/con> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

art. 101.1 CP, art. 102.1 CP oraz 103.1 CP, zamiast wskazanych środków związanych z pozbawieniem wolności zastosować środek nieizolacyjny.

Odpowiednio, zgodnie z art. 104.1 CP, wskazane powyżej środki zabezpieczające związane z pozbawieniem wolności mogą być również zastosowane wobec sprawców o ograniczonej poczytalności, w zależności od tego, w związku z którą z przyczyn – określoną w punkcie 1, 2 lub 3 art. 20 CP to ograniczenie stwierdzono. Przy czym w tym wypadku zastosowanie owych izolacyjnych środków ograniczone jest do tych przypadków, kiedy dany czyn, który popełnił sprawca, nie tylko jest zagrożony abstrakcyjnie karą pozbawienia wolności, ale nadto do tych, kiedy taka kara została wobec niego orzeczona. Zasady normujące sposób wykonywania jednocześnie orzeczonych środków zabezpieczających i kar, których najistotniejszą część stanowi art. 99 CP, omówione zostaną w dalszej części opracowania.

Wobec osób, w przypadku których współwystępują dwie podstawy wyłączenia bądź ograniczenia zawinienia, które współkształtują niebezpieczeństwo kryminalne sprawy, jak np. choroba psychiczna oraz uzależnienie, powinno się orzekać środek izolacyjny najbardziej dostosowany do danego konkretnego przypadku⁷⁶³.

6. Środki zabezpieczające niezwiązane z pozbawieniem wolności i przestanki warunkujące ich stosowanie

Znacznie bardziej niż katalog środków zabezpieczających związanych z pozbawieniem wolności rozbudowany jest w hiszpańskim prawie karnym katalog środków nieizolacyjnych, do którego należą: zakaz wykonywania zawodu (*la inhabilitación profesional*), wydalenie z terytorium kraju obcokrajowca niemającego legalnego pobytu na terenie Hiszpanii (*la expulsión del territorio nacional de extranjeros no residentes legalmente en España*), środek wolności nadzorowanej (*la libertad vigilada*), oddanie pod opiekę krewnemu (*la custodia familiar*), pozbawienie prawa do kierowania pojazdami mechanicznymi i motorowerowymi (*la privación del derecho a conducir vehículos a motor y ciclomotores*)

---

⁷⁶³ A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnseuencias...*, s. 341. Zob. również wyrok Sądu Najwyższego z 14 marca 2002 r., STS 1810/2002.

oraz pozbawienie prawa do posiadania i noszenia broni (*la privación del derecho a la tenencia y porte de armas*).

Środki te mogą być, zgodnie z art. 101.1 CP, art. 102.1 CP, art. 103.1 CP oraz pośrednio art. 104.1 CP, zastosowane nie tylko, jak już wskazywano, zamiast środków o charakterze izolacyjnym, ale również, kiedy jest to zasadne, obok nich – kumulatywnie⁷⁶⁴, o czym orzeka sąd lub sędzia, stosując środki izolacyjne bądź już w trakcie ich wykonywania. Środki te mogą być wówczas orzeczone pojedynczo bądź w większej liczbie jednocześnie. Dodatkowo możliwość lub obowiązek zastosowania środków zabezpieczających niezwiązanych z pozbawieniem wolności mogą przewidywać przepisy szczególne (art. 105 CP). Oznacza to, że środki należące do tej grupy⁷⁶⁵ mogą być zastosowane pierwotnie wówczas, gdy:

- a. Czyn popełniony przez sprawcę nie był zagrożony karą pozbawienia wolności⁷⁶⁶,
- b. Czyn popełniony przez sprawcę był zagrożony karą pozbawienia wolności, ale ze względu na zasadę konieczności zastosowanie środka izolacyjnego nie było niezbędne⁷⁶⁷,
- c. Orzekany jest również środek zabezpieczający o charakterze izolacyjnym,
- d. W przypadkach, kiedy ustawa wyraźnie wskazuje na taką możliwość lub obowiązek.

Ustawodawca hiszpański zdecydował się przy tym na dodatkowe (niezależne od ograniczenia z art. 6.2 CP) ograniczenie długości możliwości stosowania poszczególnych środków. Na okres nie dłuższy niż 5 lat orzeczone mogą zostać środki wolności nadzorowanej oraz oddanie pod opiekę krewnemu (art. 105.1 CP). Na okres zaś nieprzewyższający lat 10 orzeczone mogą być: pozbawienie prawa do kierowania pojazdami

---

764 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 203.

765 W tym niewymienione w art. 105 CP środki zakazu wykonywania zawodu oraz wydalenia z terytorium kraju, ale do których zasady określone w tym przepisie również znajdują zastosowanie – J. Jiménez Villarejo, w: C. Conde-Pumpido Tourón (red.), J. López Barja de Quiroga (red.) i in., *Comentarios...*, s. 756.

766 Tak m.in. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 203 oraz J. Jiménez Villarejo, w: C. Conde-Pumpido Tourón (red.), J. López Barja de Quiroga (red.) i in., *Comentarios...*, s. 756.

767 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 203.

mechanicznymi i motorowerowymi, pozbawienie prawa do posiadania i noszenia broni oraz w wypadkach określonych w przepisach szczególnych – środek wolności nadzorowanej (art. 105.2 CP). Na okres od roku do lat 5 orzeka się zakaz wykonywania zawodu (art. 107 CP).

Orzeczenie środka zakazu wykonywania zawodu (*la inhabilitación profesional*), o którym bliżej stanowi art. 107 CP, prowadzi do pozbawienia możliwości wykonywania określonych praw, zawodów, stanowiska, możliwości prowadzenia określonej działalności przemysłowej, handlowej lub usługowej, zatrudniania i innej działalności (niezależnie od jej odpłatności). Może być on orzeczony, jeżeli:

- a. Dany sprawca popełnił czyn zabroniony jako przestępstwo, nadużywając tych uprawnień lub w związku z ich wykonywaniem oraz
- b. Z oceny zaistniałych okoliczności wynika, że istnieje niebezpieczeństwo popełnienia na nowo takiego samego czynu lub innych podobnych, o ile
- c. Nie można nałożyć odpowiedniej kary⁷⁶⁸ z uwagi na wystąpienie jednej z podstaw wykluczających możliwość ukarania z art. 20 pkt 1–3 CP.

Środek zabezpieczający w postaci wydalenia z terytorium kraju (*la expulsión del territorio nacional*) został dookreślony w art. 108 CP. W myśl tego przepisu sędzia lub sąd wyrokujący w sprawie w przypadku sprawcy będącego obcokrajowcem nieprzebywającym legalnie na terenie Hiszpanii, po uprzednim jego wysłuchaniu, orzeka o wydaleniu go z kraju zamiast stosować inne środki zabezpieczające. Jednakże można od tego wyjątkowo odstąpić, uprzednio wysłuchując przedstawiciela prokuratury, jeżeli charakter czynu uzasadniałby wykonanie środka zabezpieczającego na terenie Hiszpanii. Środek zabezpieczający pierwotnie orzeczony zostanie również wykonany, jeżeli nie będzie możliwe wykonanie środka wydalenia z terytorium Hiszpanii.

Orzeczenie opisywanego środka zabezpieczającego pociąga za sobą zakończenie wszelkich postępowań administracyjnych dotyczących zezwolenia sprawcy na pobyt lub pracę na terenie Hiszpanii, a także zakaz powrotu do Hiszpanii przez okres 10 lat liczonych od daty wydalenia. W przypadku próby naruszenia owego zakazu, obcokrajowiec, który został wydany na podstawie art. 108 CP, zostanie zawrócony przy próbie

---

768 Chodzi tu w szczególności o kary pozbawienia praw wskazane w art. 39 i n. CP.

przekroczenia granicy, a okres 10-letniego zakazu wjazdu na teren Hiszpanii będzie biec na nowo od tego momentu.

Środek zabezpieczający oddania pod opiekę krewnemu wskazany w art. 96.2 pkt 1 CP nie został przez ustawodawcę hiszpańskiego szerzej opisany w żadnym odrębnym przepisie Kodeksu karnego. Polega on na oddaniu sprawcy pod opiekę i nadzór krewnemu, który po wyznaczeniu zgodzi się pełnić taką rolę. Opieka taka wykonywana jest we współpracy z sędzią penitencjarnym i nie może prowadzić do naruszenia wywiązywania się przez sprawcę z obowiązków szkolnych lub pracowniczych.

Najbardziej rozbudowanym środkiem zabezpieczającym o nieizolacyjnym charakterze, ale i mającym najszerszy zakres zastosowania, jest środek tzw. wolności nadzorowanej (*la libertad vigilada*). Środek ten (unormowany przede wszystkim w art. 106 CP) wprowadzony został do Kodeksu karnego nowelizacją dokonaną na mocy ustawy organicznej 5/2010 z dn. 22 czerwca 2010 r.⁷⁶⁹ Ustawodawca hiszpański zdecydował się wówczas na istotną modyfikację katalogu nieizolacyjnych środków zabezpieczających i włączenie kilku z nich, dotychczas odrębnych, do jednego nowego – wolności nadzorowanej. Środek ten polega zatem na poddaniu sprawcy czynu zabronionego kontroli sądowej poprzez nałożenie na niego co najmniej jednego z poniższych zakazów i obowiązków:

1. Obowiązku poddania się stałemu monitoringowi elektronicznemu w zakresie kontroli miejsca przebywania.
2. Obowiązku okresowego stawiania się w określonym w wyroku miejscu.
3. Obowiązku niezwłocznego, ale w terminie i w sposób określony przez sąd lub sędziego, informowania o każdej zmianie miejsca pobytu bądź miejsca lub stanowiska pracy.
4. Zakazu opuszczania miejsca pobytu lub określonego miejsca bez zgody sędziego lub sądu.
5. Zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego lub członków jego rodziny bądź innych osób wskazanych przez sędziego lub sąd.

---

769 Ley Orgánica 5/2010 de 22 de junio, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal, opublikowana w 23 czerwca 2010 r., która weszła w życie 23 grudnia 2010 r., < <https://www.boe.es/eli/es/lo/2010/06/22/5> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

6. Zakazu komunikowania się z pokrzywdzonym lub członkami jego rodziny bądź innymi osobami wskazanymi przez sędziego lub sąd.
7. Zakazu przemieszczania się do określonych miejsc.
8. Zakazu przebywania w określonych miejscach.
9. Zakazu wykonywania określonych aktywności, które umożliwiają lub ułatwiają popełnienie czynów zabronionych o podobnej naturze.
10. Obowiązku uczestniczenia w zajęciach szkoleniowych, zawodowych, kulturalnych, poświęconych edukacji seksualnej lub innych podobnych.
11. Obowiązku kontynuowania leczenia o charakterze ambulatoryjnym lub poddawania się okresowym kontrolom medycznym.

W trakcie wykonywania tego środka sąd lub sędzia może modyfikować nałożone w jego ramach obowiązki i zakazy, jak i skrócić okres stosowania tego środka, a nawet zakończyć jego wykonywanie, jeżeli w świetle pozytywnej prognozy w zakresie reintegracji społecznej sprawcy należałoby uznać za zbędne lub kontrproduktywne dalsze stosowanie nałożonych zakazów lub obowiązków.

W przypadku niewykonania jednego lub kilku obowiązków sąd lub sędzia, biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, może zmodyfikować nałożone obowiązki lub zakazy. Jeżeli naruszenie niebędące pierwszym lub mające poważny charakter ujawniło brak woli stosowania się sprawcy do nałożonych obowiązków lub zakazów, sędzia ponadto złoży zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 468 CP.

Środek ten wyróżnia się na tle pozostałych środków zabezpieczających. Po pierwsze, jest jedynym takim środkiem, który może (a niekiedy musi) być stosowany wobec sprawców, którym przypisano winę bez żadnych ograniczeń, co wiąże się z kolejnymi odmiennościami wobec modelu ogólnego, które zostaną opisane w dalszej części. Ponadto przez złożoność tegoż środka sędzia lub sąd zyskują, wskazane powyżej, dodatkowe, poza ogólnie dostępnymi w przypadku wszystkich środków, możliwości związane z jego dostosowywaniem do sytuacji sprawcy. Elastyczność tego środka i szeroki wachlarz zakazów i obowiązków, które mogą być orzeczone w jego ramach oraz ich charakter, powodują również pewną wyjątkowość tego środka w zakresie celów, jakim może służyć jego stosowanie. Podkreśla się bowiem, że może służyć on nie tylko realizacji celów szczególnoprewencyjnych, ale również ochronie

pokrzywdzonych i zapewnieniu im pewnego komfortu związanego z ograniczeniem sprawcy swobody przemieszczania się, komunikowania czy podejmowania określonych aktywności i działalności⁷⁷⁰. Niekiedy można również spotkać się ze stanowiskiem wskazującym na problematyczność regulacji dotyczącej tego środka z uwagi na to, że większość zakazów i obowiązków możliwych do zastosowania w jego ramach ma charakter „czysto ochronny” (*meramente asegurativa*), a jedynie mniejsza ich część ma charakter resocjalizacyjny czy terapeutyczny. To zaś oznaczałoby, jak wskazywano, kwestionowaną niekiedy dopuszczalność przewagi prewencji szczególnej w aspekcie negatywnym nad ową prewencją w aspekcie pozytywnym⁷⁷¹. Jednakże środek ten z tej perspektywy, z uwagi na jego niejednorodność i elastyczność, ciężko jest oceniać abstrakcyjnie – można to zrobić jedynie w odniesieniu do konkretnej sytuacji i sprawcy. To, jakim celom służy jego zastosowanie i jakie funkcje on realizuje, zależy bowiem od konkretnego zespołu orzeczonych obowiązków i zakazów⁷⁷².

7. Zbieg kar i środków zabezpieczających

Kolejną istotną zmianą systemu środków zabezpieczających wprowadzoną do hiszpańskiego prawa karnego w 1995 roku na mocy nowego Kodeksu było wiążące się również z pewną zmianą postrzegania samych tych środków nowe uregulowanie sytuacji zbiegu kary i środka zabezpieczającego oraz częściowe odstąpienie w tym zakresie od systemu dualizmu (*sistema dualismo*) tych metod reakcji na czyn zabroniony na rzecz systemu zastępczego (*sistema vicarial*).

Od razu zaznaczyć należy, iż zmiana ta dotyczy wyłącznie przypadku orzeczenia w jednym wyroku obok kary również środka zabezpieczającego⁷⁷³ wobec sprawcy, który cechuje się niebezpieczeństwem kryminalnym, a w czasie czynu miał ograniczoną, ale nie wyłączoną zdolność

770 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 188 i n.

771 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 348–349.

772 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 349.

773 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 208, P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 130 oraz J. Córdoba Roda (red.), M. García Arán (red.) i in., *Comentarios...*, s. 832.

zawinienia (*semiimputabilidad*), zgodnie z artykułem 104.1 CP. Przy czym system zastępczy, znajdujący swoje odzwierciedlenie w art. 99 CP, dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy wymierzona została kara pozbawienia wolności wraz z jednym ze środków zabezpieczających również wiążących się z izolacją sprawcy (tj. wskazanym w art. 101–103 CP)⁷⁷⁴. Przypadki, gdy kara ma charakter izolacyjny, zaś orzeczony środek zabezpieczający nie, bądź gdy zarówno kara, jak i środek zabezpieczający nie wiążą się z pozbawieniem wolności sprawcy, nadal rozwiązywane są stosownie do wskazań systemu dualizmu⁷⁷⁵. Dla porządku warto przypomnieć, iż z uwagi na brzmienie zdania drugiego art. 104.1 CP wykluczona jest możliwość orzeczenia środka zabezpieczającego wiążącego się z pozbawieniem wolności, jeżeli jednocześnie orzekana kara ma charakter wolnościowy, taki zbieg zatem wystąpić nie może.

Przed przystąpieniem do bliższego omówienia rozwiązania przyjętego we wskazanym zakresie przez hiszpańskiego ustawodawcę, warto pokrótce przedstawić wspomniany system dualizmu, konkurencyjny wobec niego system jednej drogi (*sistema de vía única*) oraz powstały w odpowiedzi na krytykę tych systemów i mający być formą kompromisu pomiędzy nimi⁷⁷⁶, stanowiący teoretyczną podstawę obowiązującej regulacji – system zastępczy. Zagadnienie to o tyle jest bowiem istotne, że jakkolwiek systemy te mają praktyczne zastosowanie zasadniczo wyłącznie w sytuacji zbiegu kary i środka, których nie da się wykonać jednocześnie⁷⁷⁷, to jednak skupiają się w nich poglądy na temat relacji pomiędzy karami i środkami zabezpieczającymi jako dwoma podstawowymi i najważniejszymi konsekwencjami popełnienia czynu zabronionego⁷⁷⁸ oraz sposobu ich postrzegania.

774 Tak m.in. L. Beneytez Merino, w: C. Conde-Pumpido Ferreira (red.), P. Díaz Martínez (red.) i in., *Código...*, s. 401 oraz J. Córdoba Roda (red.), M. García Arán (red.) i in., *Comentarios...*, s. 832.

775 Wskazać należy, iż spotkać można się zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie z głosami o tym, iż system zastępczy dotyczy również zbiegu kary pozbawienia wolności wraz z środkiem zabezpieczającym nieizolacyjnym. Takie stanowisko zajął P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 202, powołując się na wyrok Sądu Prowincji Girona (Audiencia Provincial de Girona) z 9 lutego 2005 r. Wskazać wszakże należy, iż są to poglądy jednostkowe. Sam wyżej wskazany autor w innej, wcześniejszej swojej pracy (P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 110), jak i w tym samym ww. opracowaniu, choć w innym jego miejscu (s. 132) zajął stanowisko odmienne.

776 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 19.

777 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 130.

778 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 17.

System dualizmu wiąże się z bardzo wyraźnym rozgraniczeniem natury i celów kar oraz środków zabezpieczających. Kara jest tu pomyślana jako odpłata za popełniony czyn, a środek zabezpieczający jako narzędzie czysto prewencyjne, mające zapobiec popełnieniu przez sprawcę przestępstw w przyszłości. W takiej sytuacji odpowiedź na popełnienie czynu zabronionego ze strony systemu konsekwencji prawnych podążać może niejako dwoma odrębnymi drogami⁷⁷⁹. To z kolei prowadzi również do niezależności wykonywania kar i środków zabezpieczających, jako oddziałujących na innych płaszczyznach i w odpowiedzi na odmienne przyczyny ich stosowania – zawinienie oraz niebezpieczeństwo sprawcy. Jeżeli zaś narzędzia te są odmienne i różne są przyczyny sięgania po nie, to prawo karne musi korzystać z obu⁷⁸⁰. Następstwem tego jest konieczność sięgnięcia po konsekwencje obu rodzajów, jeżeli przestępstwo popełnione zostało przez sprawcę, który jest z jednej strony niebezpieczny, z drugiej zaś jego zdolność do zawinienia nie jest w pełni wyłączona. Taki zbieg zaś, skoro różne są również cele kary i środka zabezpieczającego, musi być rozstrzygnięty poprzez kumulację – tj. wykonanie obu bądź jednocześnie, bądź gdy nie jest to możliwe – sekwencyjnie⁷⁸¹. Z reguły wskazuje się tutaj, że w systemie tym, ze względu na wymogi sprawiedliwości retributywnej, w pierwszej kolejności wykonana powinna zostać kara⁷⁸². Sam termin dualizm (*dualismo*) nawiązuje do obu przedstawionych, a powiązanych ze sobą rysów charakterystycznych tego systemu – dwojakości systemu narzędzi, którymi może posługiwać się prawo karne w odpowiedzi na czyn zabroniony oraz podwójnego – łącznego oddziaływania na sprawcę w przypadku zbiegu kary i środka zabezpieczającego⁷⁸³. Stąd też zamiennie występujące nazwy tego systemu odnoszą się do obu tych aspektów – odpowiednio: system podwójnej drogi (*sistema de doble vía*) bądź system kumulacji (*sistema de acumulación*).

System jednej drogi czy też system monistyczny (*sistema monista*) bądź system połączenia (*sistema de fusión*) oparty jest na przeciwstawnym założeniu, w myśl którego w istocie pomiędzy karami i środkami

779 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 17.

780 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18.

781 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 130.

782 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18.

783 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 130.

zabezpieczającymi nie ma tak daleko idących różnic, by koniecznym było wyodrębnianie dwóch odmiennych sposobów reakcji karnej⁷⁸⁴. System ten występował w dwóch zasadniczych odmianach – w pierwszej to kary były niejako pochłaniane przez środki zabezpieczające⁷⁸⁵, a największy nacisk kładziony był na prewencję i wyeliminowanie niebezpieczeństwa (oraz jego źródeł) popełnienia w przyszłości przestępstwa; w drugiej z kolei to kary pochłaniały środki zabezpieczające⁷⁸⁶. Zwolennicy tego podejścia kwestionowali skuteczność prewencyjnego oddziaływania środków zabezpieczających oraz wskazywali na sprzeczność z zasadą legalizmu opierania stosowania reakcji karnej na przyszłej możliwości popełnienia przestępstwa, a nie na przestępstwie faktycznie popełnionym, co określali wręcz mianem „kpiny z zasady legalizmu”⁷⁸⁷. Wyróżnia się również mniej radykalny prąd, określany mianem nowego monizmu (*nuevo monismo*), który zakłada współwystępowanie w systemie kar i środków zabezpieczających, wszelako reakcja prawna na przestępstwo w danym przypadku zawsze musi być jednego rodzaju⁷⁸⁸. W przypadku systemu jednej drogi, niezależnie od jego odmiany, w żadnym przypadku nie dojdzie do zbiegu obu rodzajów konsekwencji prawnych – zawsze orzekana będzie albo kara, albo środek zabezpieczający.

W przypadku monizmu zasadniczo konieczne było określenie dolnej granicy reakcji karnej, która miała być adekwatna do poziomu odpowiedzialności przypisywanej sprawcy za popełniony przezeń czyn, zaś górna najczęściej miała pozostawać nieoznaczona w wyroku, albowiem wynikać miała z postępów w neutralizacji niebezpieczeństwa danego sprawcy⁷⁸⁹.

Podstawą zarzutów formułowanych wobec dualizmu było to, że konsekwentnie stosowany w praktyce okazywał się być nieracjonalny i doprowadzał do niesprawiedliwych rozstrzygnięć⁷⁹⁰. Zarzut nieracjonalności uzasadnia się poprzez odwołanie do kontrskuteczności sukcesywnego

784 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18.

785 Poglądy związane z takim zapatrywaniem wyrażane były przede wszystkim przez przedstawicieli dwóch paradygmatów kryminologicznych – szkoły pozytywistycznej (*Scuola Positiva*) oraz nowej obrony społecznej (*Nueva Defensa Social*) – zob. szerzej L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18.

786 To podejście znajdowało odzwierciedlenie m.in. w niektórych XIX-wiecznych kodeksach karnych – tak P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 131.

787 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 19.

788 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 131.

789 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 131.

790 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18.

wykonywania kary i środka zabezpieczającego wobec deklarowanych celów, w szczególności w zakresie niwelowania niebezpieczeństwa sprawcy⁷⁹¹. Podnosi się bowiem, że jeżeli najpierw wykona się wobec danego sprawcy karę, to stan sprawcy powodujący jego niebezpieczeństwo może się pogorszyć, utrudniając późniejsze działania; z kolei jeżeli najpierw zastosuje się środek zabezpieczający, a następnie wykona karę, to ta kara może wyeliminować bądź co najmniej osłabić pozytywne efekty, jakie udało uzyskać się dzięki stosowaniu środka zabezpieczającego⁷⁹².

Wskazuje się również, iż w szczególności niekorzystne może być, preferowane w tym systemie, wykonywanie wobec osób, którym orzeczono oba rodzaje konsekwencji prawnych, w pierwszej kolejności kary. Przede wszystkim podkreśla się, że osoby, w sytuacji których może wystąpić taki zbieg, to zasadniczo ci sprawcy, których stan ma podłoże patologiczne (choroba psychiczna, alkoholizm, narkomania) i to ono oddziałuje na ich zachowania, w stopniu jednakże niepozwalającym na zupełne wykluczenie ich zdolności zawinienia. W przypadku zaś takich osób wykonanie kary w pierwszej kolejności może opóźnić skuteczne leczenie bądź terapię, a przede wszystkim ich stan może niezwykle utrudniać dostosowanie się do dyscypliny zakładu karnego, zwiększając dolegliwość wymierzonej kary. Nadto możliwe są również sytuacje, gdy po odbyciu kary wykonywanie orzeczonego środka zabezpieczającego będzie pozbawione sensu, ponieważ z upływem czasu stanie się on bezużyteczny. To zaś prowadzi do tego, że taki (zwłaszcza izolacyjny) środek będzie miał dla sprawcy jedynie charakter drugiej kary, co może skutkować jego nadmiernym – przekraczającym granice zawinienia – ukaraniem⁷⁹³.

Przywołane wady czystego dualizmu doprowadziły część doktryny do zaproponowania, choć trzeba przyznać, że bez większych sukcesów legislacyjnych – do jego zastąpienia rozwiązaniami o charakterze monistycznym, który – co należy podkreślić – faktycznie był ich pozbawiony, jednakże sam również generował liczne problemy⁷⁹⁴.

Systemowi temu wytyka się z kolei między innymi odrzucenie zasady proporcjonalności, co wiązane jest z dopuszczalnością stosowania

791 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 130–131.

792 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 208–209 oraz P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 130–131.

793 Zob. L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18.

794 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18.

reakcji karnej przez z góry nieoznaczony okres⁷⁹⁵. Taka zaś nieoznaczoność uważana jest za niesprawiedliwą i niedopuszczalną z punktu widzenia godności człowieka jako konstytucyjnie chronionej wartości. Orzekanie bowiem czy to kary, czy środka zabezpieczającego o takim nielimitowanym wymiarze oznaczać będzie utylitarne posłużenie się daną osobą jako narzędziem dla osiągnięcia celu w postaci zabezpieczenia przed nim reszty społeczeństwa⁷⁹⁶.

Podnosi się również to, że prowadzi on na płaszczyźnie dogmatycznej do pomieszania celów, podstaw i zasad rządzących dwoma różnymi rodzajami konsekwencji prawnych, co może wręcz prowadzić do niepożądanych skutków związanych z politycznym nadużywaniem prawa karnego z uwagi na rozmycie w takim przypadku granic interwencji państwa⁷⁹⁷.

Dodatkowo wskazuje się, że monizm prowadzi do swoistego „odmoralnienia” prawa karnego, albowiem takie samo znaczenie nadaje odpowiedzialności osoby w pełni poczytalnej, jak i osoby, która nawet w najmniejszym stopniu nie zawiniła⁷⁹⁸.

Nadto tym odmianom monizmu, które celu reakcji karnej upatrują wyłącznie w oddziaływaniu resocjalizacyjnym i reintegrującym sprawcę ze społeczeństwem, zarzuca się „grzech zaniechania” w przypadku przestępczości okazjonalnej (incydentalnej). Wskazuje się bowiem, iż w przypadku sprawców takich czynów nie zachodzi potrzeba jakiegokolwiek oddziaływania resocjalizacyjnego, albowiem w ogóle nie cechują się oni niebezpieczeństwem kryminalnym. Z samej istoty takiej przestępczości wynika brak prawdopodobieństwa powrotu sprawcy do popełniania czynów zabronionych. To zaś w konsekwencji musiałoby prowadzić do rezygnacji z karania tego typu sprawców – ze szkodą dla prewencji ogólnej, co mogłoby generować niebezpieczne poczucie bezkarności⁷⁹⁹.

W odpowiedzi na niedostatki obu omówionych systemów zaproponowano system mający być rozwiązaniem kompromisowym – system zastępczy (*sistema vicarial*).

Z punktu widzenia tego systemu, jakkolwiek kary i środki zabezpieczające są różnymi sposobami reakcji i mają wiele elementów je od siebie odróżniających, a więc nie można ich łączyć w jeden, jak zakłada to system

795 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 131.

796 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18–19.

797 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18–19.

798 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18–19.

799 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 19.

jednej drogi, to jednak mają również pewne cechy wspólne, które je na tyle do siebie zbliżają, że nie da się twierdzić, iż istnieje pomiędzy nimi „nieprzekraczalne przeciwieństwo”, jak to zakłada system dualizmu. W szczególności wskazuje się tutaj na to, że również kary, a nie tylko środki zabezpieczające, mają charakter prospektywny i istotną ich funkcją jest zapobieganie przyszłym przestępstwom, a jednocześnie środki zabezpieczające nie są pozbawione elementu retrospektywnego – stanowią reakcję na przestępstwo – bez jego popełnienia nie mogą być orzekane oraz pośrednio wzmacniają przekonanie o obowiązywaniu normy, a przede wszystkim stanowią, choć nie jest to ich pierwszoplanowym celem, ingerencję w dobra sprawcy, a ich wykonywanie jest w konsekwencji zadawaniem mu dolegliwości w odpowiedzi na popełniony przez niego czyn zabroniony⁸⁰⁰. Nadto niekiedy wskazuje się, że czasami przy porównaniu poszczególnych kar i środków zabezpieczających w toku ich wykonywania nie okazują się być one tak od siebie odmienne⁸⁰¹, w szczególności z perspektywy sprawcy, wobec którego są stosowane.

Występowanie tych wspólnych elementów, zwłaszcza na płaszczyźnie celów ich stosowania oraz konsekwencji ich zastosowania, stanowi podstawę mechanizmu, który daje źródło nazwie tego systemu. Zakłada się bowiem w nim, że kary i środki zabezpieczające, choć są różnymi sposobami reakcji karnoprawnej, to jednak dopuszczalna jest między nimi, na płaszczyźnie wykonywania, wymienialność czy też zastępowalność⁸⁰². Przy czym dla lepszej realizacji celów szczególnoprewencyjnych przyjmuje się, że to środki zabezpieczające winny niejako reprezentować karę⁸⁰³. Konsekwencją tego założenia jest to, że nie tylko środek zabezpieczający może być, nie tracąc na swej skuteczności, wykonywany przed wdrożeniem wykonywania kary, ale nadto czas jego wykonywania może być zaliczony na poczet orzeczonej danemu sprawcy kary⁸⁰⁴.

---

800 Zob. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 208–209, L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 20 oraz P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 201, a także wskazywana w tych publikacjach literatura.

801 Tak np. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 209.

802 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 201.

803 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 208–209.

804 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 20; L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 208–209.

Dodatkowym argumentem, który jest niekiedy podnoszony na rzecz stosowania systemu zastępczego, jest to, że pozwala on na odrzucenie wątpliwości i zarzutów, które mogłyby być przedstawiane w przypadku systemu dualizmu, jeżeli chodzi o zgodność z zasadą *ne bis in idem*⁸⁰⁵. Przeważająca wszakże część doktryny wyraźnie podkreśla, że i w przypadku zastosowania systemu dualizmu, o ile kary i środki zabezpieczające orzekane są w jednym postępowaniu i w przypadku osób, które z jednej strony zawiniły (jakkolwiek przypisywalność im winy była ograniczona), a z drugiej pozostają nadal kryminalnie niebezpieczne, do żadnego naruszenia tej zasady nie dochodzi⁸⁰⁶. Brak jest bowiem w takim przypadku zarówno podwójnego wartościowania tego samego czynu, jak i podwójnego ukarania jego sprawcy, zaś główną przeszkodą przed stosowaniem sekwencyjnie obu kar (co wpływać może na częściowe jedynie odstępianie od systemu dualizmu) jest chęć racjonalizacji w dążeniu do rzeczywistego osiągnięcia celów szczególnoprewencyjnych wobec sprawcy i jak najsukuczniejszymu oddziaływaniu wobec niego⁸⁰⁷.

Przechodząc do aktualnego rozwiązania normatywnego, wskazać należy, iż wobec braku wyraźnej regulacji w przypadku zbiegu kary pozbawienia wolności oraz środka zabezpieczającego nieizolacyjnego, jak i kary oraz środka zabezpieczającego mających charakter wolnościowy, jak już wskazywano, wykonuje się je w myśl systemu dualizmu⁸⁰⁸, a zatem, jeżeli jest to możliwe jednocześnie (np. w sytuacji zbiegu kary grzywny oraz środka wolności nadzorowanej)⁸⁰⁹, zaś kiedy jest to niewykonalne – sukcesywnie⁸¹⁰, w pierwszej kolejności wykonując karę⁸¹¹. Przy

---

805 Na taką uzupełniającą argumentację za postużeniem się przez hiszpańskiego ustawodawcę tym systemem wskazuje się m.in. w pracach J. Córdoba Roda (red.), M. García Arán (red.) i in., *Comentarios...*, s. 832 oraz L. Beneytez Merino, w: C. Conde-Pumpido Ferreiro (red.), P. Díaz Martínez (red.) i in., *Código...*, s. 402.

806 Tak m.in. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 208 oraz P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 201.

807 Zob. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 208.

808 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 209.

809 W tej sytuacji niektórzy autorzy nie dostrzegają wręcz sytuacji zbiegu i konieczności odwoływania się do jakichkolwiek założeń teoretycznych – tak przykładowo: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 55.

810 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 132.

811 L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 18.

czym zauważyć należy, iż kolejność taka nie wynika wprost z żadnego przepisu Kodeksu karnego⁸¹².

Z kolei treść przywoływanego art. 99 CP, a więc sytuacja zbiegu dwóch środków reakcji prawnej – kary i środka zabezpieczającego – związanych z pozbawieniem wolności, wymaga od sądu zarządzenia w wyroku, iż w pierwszej kolejności wykonany ma zostać środek zabezpieczający⁸¹³. Następnie długość faktycznego stosowania tegoż środka ma zostać odliczona od długości orzeczonej kary. Sprawca przestępstwa odbyć powinien wyłącznie tę resztę kary. Oczywiście tylko, o ile taka „reszta” pozostaje. W przypadku bowiem, gdy długość wykonywania środka zabezpieczającego jest równa bądź dłuższa od wymierzonej kary, o odbywaniu jakiegokolwiek reszty kary siłą rzeczy nie może być mowy⁸¹⁴. Przy czym wystąpienie takiej różnicy pomiędzy okresem, na jaki orzeczona została kara pozbawienia wolności a okresem wykonywania środka zabezpieczającego w istocie jedynie pozwala, a nie nakazuje, na odbycie kary w wymiarze różnicy tej odpowiadającym. Sąd bądź sędzia, który wydał wyrok skazujący, jeżeli uzna, że wykonanie takiej reszty kary zagrażałoby efektom osiągniętym dzięki stosowaniu środka, może zawiesić wykonanie tejże reszty kary na okres nie dłuższy niż jej długość, bądź też zastosować w jej miejsce jeden ze środków zabezpieczających o charakterze nieizolacyjnym.

Zasygnalizować należy jedynie w tym miejscu, albowiem będzie to jeszcze przedmiotem tego opracowania w dalszej jego części, że na skutek przywoływanej już nowelizacji Kodeksu karnego z 22 czerwca 2010 r. do systemu hiszpańskiego prawa wprowadzony został jeszcze jeden przypadek zbiegu kary pozbawienia wolności oraz środka zabezpieczającego nieizolacyjnego – wolności nadzorowanej, orzekany w jednym wyroku wobec osób, których zdolność do zawinienia nie była ani wyłączona, ani ograniczona w czasie czynu. Charakterystyczne dla tego zbiegu jest to, iż ustawodawca wprost nakazał w takim wypadku sukcesywne ich wykonywanie, przy zastrzeżeniu pierwszeństwa wykonania kary pozbawienia wolności. Jest to więc kolejny przypadek zbiegu, którego

812 Uwagę na tę okoliczność zwraca P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 132.

813 Obligatoryjny charakter takiego rozstrzygnięcia podkreślają C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañin, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañin (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 56.

814 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 209.

rozstrzygnięcie odbywa się w myśl systemu dualizmu i kumulacji stosowanych wobec sprawcy narzędzi prawnokarnego oddziaływania⁸¹⁵.

8. Zmiany w środkach zabezpieczających w toku ich wykonywania

Hiszpański Kodeks karny, poza już wskazaną możliwością modyfikowania środka wolności nadzorowanej, zawiera również bardziej ogólny przepis – art. 97 CP, który nakazuje⁸¹⁶ dokonywanie przez sąd lub sędziego, który zastosował środek zabezpieczający, kontroli w trakcie jego wykonywania i reagowania stosowanie do jej wyników. Regulacja ta uważana jest niekiedy za jedną z najważniejszych w obecnie obowiązujących przepisach dotyczących środków zabezpieczających, jako konkretyzująca i instytucjonalizująca kontrolę sądową na etapie wykonywania środków – już po ich wymierzeniu⁸¹⁷.

Następstwem weryfikacji efektów, jakie na sprawcę i jego niebezpieczeństwo ma wykonywane orzeczenie w zakresie środków zabezpieczających, musi być jedna z czterech alternatywnych decyzji:

1. O dalszym wykonywaniu orzeczonego środka.
2. O zakończeniu wykonywania orzeczonego środka.
3. O zastąpieniu orzeczonego środka innym środkiem.
4. O zawieszeniu wykonywania orzeczonego środka.

Dalsze wykonywanie tego samego środka lub środków zasadne jest wówczas, gdy niebezpieczeństwo sprawcy nie uległo zmianie w stopniu pozwalającym na zastosowanie środków łagodniejszych, ani tym bardziej zawieszenie ich stosowania bądź jego zakończenie, a jednocześnie nie ujawniły się żadne okoliczności wskazujące na to, że niezbędnym byłoby zastosowanie innego – surowszego środka⁸¹⁸.

Decyzja o zakończeniu wykonywania orzeczonego środka zabezpieczającego (lub środków zabezpieczających) wydana może być wyłącznie

---

815 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 210.

816 Podkreślić warto zmianę, jaka zaszła w 2003 r. w brzmieniu tego przepisu, który uprzednio nie miał charakteru kategorycznego i jedynie dawał możliwość podjęcia jednej z czterech wskazanych w nim decyzji. Zob. w tej kwestii P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 205.

817 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 55.

818 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 205.

w przypadku całkowitego i trwałego zniwelowania niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy. Chodzi tu o zupełne zaprzestanie stosowania jakichkolwiek środków zabezpieczających. Jest to następstwo obowiązywania zasady proporcjonalności⁸¹⁹, a precyzyjniej – aspektu negatywnego zasady konieczności (*necesidad negativa*), nie tylko na etapie orzekania, ale również na etapie wykonywania środków zabezpieczających. Brak bowiem podstawy dla stosowania środków zabezpieczających w postaci niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy, który ma charakter następczy w stosunku do orzeczenia o stosowaniu środków, rodzić musi obowiązek zaprzestania ich stosowania⁸²⁰. Przy czym, jeżeli istnieją wątpliwości co do trwałości poprawy, nie wolno zakończyć stosowania środków zabezpieczających, a raczej należy podjąć decyzję o zawieszeniu ich wykonywania⁸²¹ lub zmianie stosowanych środków.

Zmiana środka zabezpieczającego powinna zostać orzeczona, jeżeli okaże się, że jakiś inny środek przewidziany w Kodeksie będzie jawił się jako bardziej adekwatny od dotychczas stosowanego. Zmiana taka może nastąpić przy tym nie tylko poprzez zastosowanie środka łagodniejszego, ale również surowszego, jeżeli z czasem okaże się, że pierwotnie zastosowany jest niewystarczający i niezbędny jest środek poważniejszy⁸²². Podkreślić przy tym należy, iż instytucja ta nie może służyć stosowaniu środków, których orzeczenie pierwotnie nie było możliwe. Dotychczasowy środek zastąpić można jedynie takim, który od początku możliwy był do zastosowania w przypadku danego sprawcy i popełnionego przezeń czynu.

W przypadku, jeżeli zostanie orzeczona zmiana stosowanego środka zabezpieczającego, a poziom niebezpieczeństwa sprawcy ulegał będzie zmianie jedynie w kierunku niepożądanym, wówczas zaprzestaje się stosowania tego środka i powraca do stosowania środka pierwotnie orzeczonego, a następnie zastąpionego.

---

819 Zob. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 205.

820 Na kwestię tę w swoim orzecznictwie, jeszcze przed wprowadzeniem Kodeksu karnego z 1995 roku, wskazywał Trybunał Konstytucyjny, podkreślając, że zakończenie stosowania środka związanego z pozbawieniem wolności jest obligatoryjne, gdy tylko zostanie ustalone, że sprawca został wyleczony bądź z innych względów ustalanego jego niebezpieczeństwa, który uzasadniał pierwotnie zastosowanie tego środka (STC 24/1993).

821 Zob. L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 205.

822 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 206–207.

Wykonywanie orzeczonego środka zabezpieczającego można, ze względu na osiągnięte rezultaty w zakresie eliminowania niebezpieczeństwa sprawcy, również zawiesić na okres nie dłuższy niż pozostały do upływu maksymalnego czasu stosowania tego środka określonego w wyroku, w którym go orzeczono. Zawieszenie wykonywania środka zabezpieczającego jest warunkowane tym, że sprawca we wskazanym okresie nie popełni przestępstwa i może być owo wykonywanie podjęte na nowo w przypadku ujawnienia się jakiegokolwiek z okoliczności wskazanych w art. 95 CP. Oznacza to możliwość odwołania zawieszenia wykonywania środka zabezpieczającego również wówczas, kiedy w trakcie okresu, na jaki zostało ono zarządzane, nastąpi cofnięcie się postępów w leczeniu lub terapii sprawcy i ujawni się wzrost prawdopodobieństwa popełnienia przez niego przestępstwa⁸²³.

Zawieszenie wykonywania środka zabezpieczającego należy stosować wyłącznie w sytuacji istotnego obniżenia niebezpieczeństwa sprawcy tak, iż będzie ono wskazywało na niewielkie ryzyko popełnienia przez sprawcę przestępstwa⁸²⁴, jakkolwiek nie będzie ono całkowicie wyeliminowane, bądź nie będzie można przesądzić, czy zostało ono wyeliminowane na trwałe.

Decyzje swoje sąd lub trybunał, który orzekł o stosowaniu środków zabezpieczających, podejmuje na podstawie przedstawionej mu dokumentacji, po wysłuchaniu osoby, wobec której zostały one orzeczone, prokuratora i innych stron; mogą zostać przesłuchane również osoby pokrzywdzone danym czynem zabronionym (art. 98.3 CP). Sposób ukształtowania tego postępowania stanowi *novum* legislacyjne w systemie hiszpańskiego prawa, dając gwarancję prawa do uczestniczenia w podejmowaniu decyzji o dalszym stosowaniu (i jego ewentualnym kształcie) środków zabezpieczających wszystkim zainteresowanym podmiotom⁸²⁵.

Na potrzeby takiego postępowania, w przypadku, kiedy orzecznym środkiem zabezpieczającym jest jeden ze środków o charakterze izolacyjnym lub środek wolności nadzorowanej wykonywany po karze pozbawienia wolności, sędzia penitencjarny jest zobligowany przedstawiać

823 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 205.

824 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 207.

825 C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *De-recho...*, s. 55.

co najmniej raz w roku uzasadnioną propozycję w przedmiocie decyzji możliwych do orzeczenia w myśl art. 97 CP. Propozycja taka powinna uwzględniać stosowne opinie biegłych oraz osób asystujących przy wykonywaniu środka (opiekunów, pracowników danych zakładów) lub właściwych władz publicznych oraz, jeżeli będzie to niezbędne, wyniki innych działań zleconych dla potrzeb sformułowania takiej propozycji (art. 98.1 CP).

W przypadku pozostałych środków zabezpieczających sędzia lub sąd, który orzekł o stosowaniu środków zabezpieczających, zbiera bezpośrednio od władz publicznych, biegłych i osób asystujących przy wykonywaniu środka stosowne opinie w przedmiocie sytuacji i rozwoju osoby, wobec której środek był stosowany i prognozy co do możliwości popełnienia przez nią przestępstw w przyszłości (98.2 CP).

Na tych samych zasadach odbywa się postępowanie w przedmiocie zmiany zakazów i obowiązków w ramach środka wolności nadzorowanej bądź też jego skrócenia (art. 106.3 CP).

Dodatkowo pewną modyfikację w stosunku do omówionej regulacji z art. 98.1 CP przewidziano w treści art. 103.3 CP. W przypadku stosowania środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w centrum edukacji specjalnej, propozycja sędziego penitencjarnego co do dalszego wykonywania środka powinna być przedkładana przez niego na zakończenie każdego kursu lub etapu nauki.

9. Naruszenie środków zabezpieczających (*quebrantamiento de las medidas de seguridad*)

Hiszpański Kodeks karny reguluje również kwestię następstw tzw. naruszenia środków zabezpieczających (*quebrantamiento de las medidas de seguridad*) i czyni to trojako. Z jednej strony opisując konsekwencje takiego naruszenia dla dalszego wykonywania środków zabezpieczających (art. 100 CP), z drugiej wprowadzając odrębny artykuł w Księdze II (stanowiącej odpowiednik części szczególnej polskiego Kodeksu karnego), który penalizuje m.in. właśnie takie naruszenia (art. 468 CP), a także uznając niekiedy takie naruszenie za okoliczność obostrzającą ustawowe zagrożenie za konkretne przestępstwo (art. 153.3 CP, art. 171.5 akapit 2 CP, art. 172.2 akapit 3 CP, art. 173.2 akapit 2 CP).

W sytuacji, gdy wobec danej osoby stosowany był środek związany z pozbawieniem wolności, w przypadku jej ucieczki sędzia lub sąd zarządza ponowne osadzenie tej osoby w ośrodku, z którego uciekła albo w innym bardziej adekwatnym do jej stanu (art. 100.1 CP). W przypadku zaś naruszenia innych środków zabezpieczających możliwe jest zastąpienie naruszonego, dotychczas wykonywanego środka nieizolacyjnego środkiem związanym z pozbawieniem wolności, o ile tylko był on możliwy do zastosowania w danej sprawie, a dokonane naruszenie pokazało na niezbędność jego zastosowania (art. 100.2 CP). W każdym z tych przypadków obowiązkowe jest złożenie zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa (art. 100.3 zd. pierwsze CP), jednakże stanowi to jedynie uruchomienie odpowiedniego postępowania i nie może przesądzać o jego popełnieniu⁸²⁶. Regulacja ta jest krytykowana w doktrynie, w szczególności w przypadku, gdy miałyby odnosić się do naruszenia środków zabezpieczających przez osobę o wyłączonej przypisywalności (*inimputable*) lub osobę, u której ta właściwość jest ograniczona (*semiimputable*), a więc zdecydowanej większości osób, wobec których środki te są stosowane. Z tego też powodu postuluje się co najmniej rezygnację z tego obowiązku w stosunku do osób o wyłączonej przypisywalności⁸²⁷. Jednocześnie wyklucza się spod pojęcia naruszenia środka zabezpieczającego odmowę poddania się leczeniu lub jego kontynuowania, na które dana osoba pierwotnie wyraziła zgodę⁸²⁸. Niemniej w takiej sytuacji sąd lub sędzia może orzec o zmianie pierwotnego środka na inny, możliwy już uprzednio do orzeczenia w danej sprawie (art. 100.3 zd. 2 i 3 CP).

Zgodnie z art. 486.1 CP odpowiedzialności karnej podlegają ci, którzy naruszają jakikolwiek środek zabezpieczający (a także m.in. karę czy środek zapobiegawczy). Wyjściowe granice zagrożenia karą są przy tym zależne od tego, czy dana osoba była pozbawiona wolności (naruszony środek miał taki charakter) – wtedy jest to kara więzienia od 6 miesięcy

826 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 207.

827 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 100.

828 W doktrynie wskazuje się, iż zapis ten, związany z uznaniem wartości, jaką jest w prawie hiszpańskim autonomia pacjenta, dotyczy wyłącznie stosowanego obowiązku w ramach środka wolności nadzorowanej (tak m.in. dodatkowo jeszcze zawężając zakres zastosowania tej regulacji do sytuacji, gdy środek ten stosowany jest postpenitencjarnie – P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 200).

do roku, czy nie – wówczas jest to kara grzywny w wysokości od dwunastu do dwudziestu czterech miesięcy⁸²⁹. Przy czym, jeżeli naruszony środek zabezpieczający nieizolacyjny miał charakter zbliżony do kary z art. 48 CP i był orzeczony w sprawie, gdzie pokrzywdzonymi były wskazane w art. 173.2 CP osoby najbliższe dla sprawcy bądź też naruszony został środek wolności nadzorowanej (co przy aktualnym stanie prawnym prowadzić musi do wniosku, że przesłanki te na siebie zachodzą, albowiem art. 48 CP przewiduje zakazy przebywania w określonych miejscach, komunikowania się oraz zbliżania się do określonych osób, a zatem środkiem o podobnym charakterze może być obecnie tylko środek wolności nadzorowanej), sprawca podlegać będzie i w tym przypadku karze więzienia od 6 miesięcy do roku (art. 486.2 CP).

Karą grzywny w wymiarze od 6 do 12 miesięcy zagrożone są z kolei zachowania polegające na zakłócaniu funkcjonowania urządzeń technicznych przeznaczonych do kontrolowania wykonywania m.in. środków zabezpieczających oraz osoby, które nie noszą takich urządzeń lub nie dopełniają obowiązków mających na celu utrzymanie tych urządzeń w stanie pozwalającym na ich prawidłowe działanie (art. 486.3 CP).

Dodatkowo, jak już wskazano, szereg przepisów przewiduje obostrzenie ustawowego zagrożenia w wypadku, gdy popełnieniu określonych przestępstw towarzyszyło naruszenie środków zabezpieczających, a precyzyjniej, w obecnym stanie prawnym – środka zabezpieczającego wolności nadzorowanej, o ile przewidywał on zakazy zbliżone w swej naturze do kary z art. 48 CP.

10. Przyczyny wygaśnięcia odpowiedzialności w zakresie środków zabezpieczających oraz usunięcie informacji o ich stosowaniu (zatarcie)

W art. 130.1 CP wskazane zostały przyczyny wygaśnięcia odpowiedzialności karnej. Brzmienie tego przepisu może nasuwać wątpliwości, czy obejmuje ono również wypadek stosowania środków zabezpieczających.

---

829 Grzywnę w hiszpańskim prawie karnym wymierza się (co do zasady) w systemie stawek dziennych, wskazując ich ilość w dniach, miesiącach lub latach (zasadniczo w granicach od 10 dni do 2 lat, a w przypadku osób prawnych – do lat 5). W kwestii granic grzywny jako kary samoistnej zob. w szczególności art. 50 CP. Zob. też wywody na temat tej kary, sposobu jej wymierzania i egzekucji wraz z przedstawieniem ciekawych danych statystycznych – A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardo, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 203 i n.

Zestawienie jego znaczenia chociażby ze zdaniem pierwszym art. 20 CP czy względem na kształt niektórych punktów, w których używa się określenia „kara” (*pena*), sugerowałoby odpowiedź przeczącą. Z drugiej strony w punkcie 7 tego przepisu Kodeks wskazuje na przedawnienie środków zabezpieczających⁸³⁰. W doktrynie zdaje się dominować ujęcie, iż art. 130.1 CP nie dotyczy wprost sytuacji, gdy stosowane były środki zabezpieczające, jakkolwiek przyczyny wygaśnięcia stosowania tychże środków są w pewnym stopniu zbieżne⁸³¹. Wątpliwości nie budzi, iż o wygaśnięciu środka zabezpieczającego należy mówić w przypadku śmierci poddanego takiemu oddziaływaniu, wykonaniu środka, w tym zarówno, gdy upływie okres maksymalny, na jaki został orzeczony, jak i gdy jego wykonywanie zostało zakończone z uwagi na wyeliminowanie niebezpieczeństwa sprawcy⁸³², czy wskazane wprost w Kodeksie przedawnienie wykonania takiego środka bądź przedawnienie ścigania samego czynu⁸³³. Kwestią sporną jest to, czy ułaskawienie bądź wybaczenie przez pokrzywdzonego może doprowadzić do wygaśnięcia środków zabezpieczających. Zdaniem przeważającej części doktryny na takie pytanie należy odpowiedzieć przecząco⁸³⁴.

Kwestii przedawnienia środków zabezpieczających poświęcony został art. 135 CP, zamieszczony w rozdziale zatytułowanym „O powodach, które wygaszają odpowiedzialność karną” (*De las causas que extinguen la responsabilidad criminal*)⁸³⁵. Sama zasadność możliwości przedawnienia środków zabezpieczających bywa w hiszpańskiej nauce

830 Zob. uwagi przedstawione w pracy L. Roca Agapito, *El sistema...*, s. 603–604 oraz przywołane i poddane tam krytyce stanowisko wskazujące na postużenie się w tym przepisie przez ustawodawcę pojęciem „odpowiedzialności karnej” w „znaczeniu niewłaściwym”, obejmującym środki zabezpieczające.

831 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 207; zob. także P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 215.

832 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 207.

833 Szerokie omówienie sytuacji, w których należy uznać, iż odpowiedzialność w zakresie środków zabezpieczających wygasa, zawiera praca A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 323–329.

834 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 207. Tak też m.in. P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 215–216 oraz A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 327–328.

835 Takie umiejscowienie przedmiotowej regulacji jest często w doktrynie hiszpańskiej kwestionowane – zob. m.in. A. Urruela Mora, *Las medidas...*, s. 110 oraz przywołana tam literatura.

prawa karnego kwestionowana⁸³⁶, jednakże większość ją akceptuje z uwagi na również i w tym przypadku uznanie wartości bezpieczeństwa prawnego⁸³⁷.

W przypadku wymierzonych środków zabezpieczających związanych z pozbawieniem wolności, których górna granica wskazana w wyroku przekracza 3 lata, przedawnienie ich wykonania następuje po 10 latach. Z kolei, jeżeli chodzi o te środki, w których został określony krótszy maksymalny okres ich wykonywania, jak i wszystkie środki zabezpieczające niez izolacyjne, przedawnienie następuje po 5 latach. Upływ czasu niezbędnego dla stwierdzenia przedawnienia liczy się od dnia, kiedy stało się prawomocne orzeczenie nakładające dany środek, a w przypadku, gdy chodzi o środek wykonywany sukcesywnie – od dnia, kiedy powinno zacząć się jego wykonywanie. Jeżeli natomiast wykonanie środka miało nastąpić po wykonaniu kary, okres ten liczy się od jej wygaśnięcia.

Kodeks karny hiszpański zawiera również (analogiczną w stosunku do orzeczeń skazujących na karę⁸³⁸) regulację dotyczącą zatarcia orzeczonych środków zabezpieczających, a precyzyjniej usunięcia zapisów z rejestrów (*la cancelación de las anotaciones*). Zgodnie z art. 137 CP zapisy o orzeczonych środkach zabezpieczających będą usunięte po wykonaniu środka lub przedawnieniu jego wykonania. Wcześniej informacje o takich środkach figurować mogą wyłącznie na zaświadczeniach wydawanych przez rejestr sędziom, sądom lub władzom administracyjnym w przypadkach przewidzianych w ustawie.

W zakresie przywołanej regulacji dotyczącej takiego „zatarcia” w zakresie środków zabezpieczających w literaturze przedmiotu zwraca się uwagę przede wszystkim na dwie jego cechy – natychmiastowość

---

836 Zob. zebrane w opracowaniu P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 104 argumenty przywoływane przez „tradycyjną doktrynę”, z uwypukleniem tego, że środki zabezpieczające nie mają służyć retribucji i napiętnowaniu, a dotyczą stanu niebezpieczeństwa danej osoby ocenianego na moment orzekania, jak i w czasie ich wykonywania, co oznaczać by miało zespolenie zasadności stosowania środków ze stanem sprawcy w danym momencie, a więc wykluczałoby sensowność konstrukcji przedawnienia wykonania środków zabezpieczających.

837 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 207–208. Zob. także A.A. Santos Requena, *La imposición...*, s. 325 oraz J.C. Ríos Martín (red.), E. Pascual Rodríguez, X. Etxebarria Zarrabeitia, *Manual...*, s. 247.

838 L. Gracia Martín, w: L. Gracia Martín (red.), M.Á. Boldova Pasamar, C. Alastuey Dobón, *Lecciones...*, s. 207–208.

(zatarcie ma nastąpić bezpośrednio po wykonaniu środka lub jego przedawnieniu) oraz wcześniej obowiązujące, daleko idące ograniczenie w zakresie dostępności informacji o wykonywanych środkach⁸³⁹.

Zagadnienia związane z systemem rejestrów prowadzonych na potrzeby wymiaru sprawiedliwości⁸⁴⁰, w tym rodzaje i zawartość poszczególnych rejestrów centralnych, reguluje Dekret Królewski 95/2009 z 6 dn. lutego 2009 r.⁸⁴¹ Informacje dotyczące środków zabezpieczających zawierają:

- a. Registro Central de Penados – w zakresie prawomocnych wyroków, w których orzeczono takie środki,
- b. Registro Central de Medidas Cautelares, Requisitorias y Sentencias no Firmes – w zakresie nieprawomocnych wyroków, w których orzeczono takie środki,
- c. Registro Central para la Protección de las Víctimas de Violencia Doméstica – w zakresie wyroków, w których orzeczono takie środki w przypadkach, o których mowa w art. 173.2 CP⁸⁴² oraz informacji o naruszeniach takich orzeczonych środków.

11. Rozszerzenie kręgu podmiotów, wobec których możliwe jest stosowanie środków zabezpieczających – środki zabezpieczające postpenitencjarne (*medidas de seguridad postpenales / postpenitenciarias*)

W doktrynie hiszpańskiego prawa karnego podkreśla się potrzebę wypracowania ogólnej teorii środków zabezpieczających na kształt teorii kary, podkreślając jednocześnie aktualnie brak takiej spójnej koncepcji dotyczącej całości systemu tych środków⁸⁴³. Tak zdiagnozowana sytuacja uległa jeszcze dalszemu skomplikowaniu na skutek wielokrotnie wspomianej już reformy Kodeksu karnego z czerwca 2010 r. Nowelizacja ta nie tylko bowiem zmodyfikowała katalog

839 L. Roca Agapito, *El sistema...*, s. 648.

840 Na temat owego systemu zob. E. Agudo Fernández, M. Jaén Vallejo, Á.L. Perrino Pérez, *Penas...*, s. 211 i n.

841 Real Decreto 95/2009, de 6 de febrero de 2009, por el que se regula el Sistema de registros administrativos de apoyo a la Administración de Justicia; publicado en BOE núm. 33, de 7 de febrero de 2009, < <https://www.boe.es/eli/es/rd/2009/02/06/95/con> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

842 Przepis penalizujący odpowiednik przestępstwa znęcania się z art. 207 § 1 CP; poniżej zostanie nieco szerzej omówiony.

843 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 129.

środków zabezpieczających, w tym wprowadziła środek wolności nadzorowanej, ale przede wszystkim znacząco rozszerzyła, przełamując dotychczas niekwestionowane teoretyczne założenia, zakres sytuacji, w których dopuszczalne bądź wręcz niekiedy obligatoryjne jest zastosowanie środka zabezpieczającego⁸⁴⁴.

Wspomniana reforma (następnie rozszerzona, również już przywoływaną, ustawą nowelizującą Kodeks karny z marca 2015 roku) po pierwsze umożliwiła orzeczenie środka zabezpieczającego wobec trzeciej kategorii sprawców – osób, których zdolność do zawinienia nie była w czasie czynu ani wyłączona, ani ograniczona⁸⁴⁵. Po drugie, wprowadzony został wyjątek od konieczności zbadania indywidualnego niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy przed orzeczeniem środka zabezpieczającego, konstruując domniemanie takiego niebezpieczeństwa, w tym w pewnym zakresie domniemanie o charakterze *iuris et de iure*⁸⁴⁶.

Zgodnie z art. 106.2 CP niezależnie od pozostałych regulacji pozwalających na zastosowanie środka zabezpieczającego w postaci wolności nadzorowanej⁸⁴⁷, środek ten może (powinien) być orzeczony w wyroku skazującym – celem wykonania go po odbyciu jednocześnie wymierzonej kary pozbawienia wolności – wówczas, kiedy przewidują to przepisy szczególne. Sąd lub sędzia zatem, skazując sprawcę za określone przestępstwa, na podstawie odrębnych przepisów, w wyroku, obok kary pozbawienia wolności (wymierzenie innej kary wyklucza możliwość jednoczesnego orzeczenia środka zabezpieczającego)⁸⁴⁸, może

844 Niekiedy wręcz mówi się o przetamaniu i zmianie paradygmatu stosowania środków zabezpieczających – tak m.in. A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 347.

845 Zob. M.M. González Tascón, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 128 oraz P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 19.

846 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 351 i n. Tak też M.M. González Tascón, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 127.

847 Jako jedyny (lub jeden z kilku) środek zabezpieczający nieizolacyjny oraz jako środek dodatkowy, obok środka zabezpieczającego o charakterze izolacyjnym, orzekane wobec sprawców, którzy w czasie czynu byli niepoczytalni lub mieli poczytalność ograniczoną (w tym wypadku obok kary) – zob. zestawienie wszystkich możliwości zastosowania tego środka przedstawione przez F. de Marcos Madruga, w: M. Gómez Tomillo (red.) i in., *Comentarios...*, s. 438.

848 Podkreślić należy, iż nie ma znaczenia, czy wykonanie tej kary zostanie zawieszona, jak i czy wykonywanie kary zostanie na jakiegokolwiek podstawie skrócone lub uznane za odbyte – zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 listopada 2014 r., STS 4716/2014.

bądź musi orzec środek wolności nadzorowanej (i tylko ten środek)⁸⁴⁹. Wskazana jednoczesność orzekania kary i środka pozwala na uniknięcie w tym wypadku zarzutów naruszenia zakazu procesowego wielokrotnego wartościowania tego samego czynu. Środek zabezpieczający wykonuje się w tym wypadku po odbyciu kary pozbawienia wolności, bez dokonywania jakichkolwiek zaliczeń pomiędzy nimi, co stanowi nawiązanie do systemu dualizmu i jedyne w Kodeksie wyraźne (a nie *a contrario* do art. 99 CP) takie określenie sekwencji wykonywania kary i środka zabezpieczającego⁸⁵⁰.

W wyroku takim sąd lub sędzia wszelako jedynie orzeka o zastosowaniu środka wolności nadzorowanej, nie wskazując żadnego obowiązku ani zakazu, jakim w jego ramach miałby się poddać sprawca. Dookreślenie treści tego środka następuje, gdy zbliża się koniec okresu odbywania kary pozbawienia wolności. Zgodnie z przywoływanym art. 106.2 CP sędzia penitencjarny co najmniej na dwa miesiące przed zakończeniem okresu kary składa odpowiednią propozycję sędziemu lub sądowi, który wydał wyrok, aby w ramach postępowania przewidzianego w art. 98 CP skonkretyzował ostatecznie obowiązki (i zakazy) osoby skazanej⁸⁵¹.

Obecnie (po zmianach wprowadzonych ustawą nowelizującą z marca 2015 r.) hiszpański Kodeks karny wskazuje w swojej Księdze II – Przesłpstwa i ich kary (*Libro II – Delitos y sus penas*; stanowiącej odpowiednik Części szczególnej polskiego Kodeksu karnego) na trzy grupy sytuacji, gdy skazując osobę w pełni poczytalną za czyn zawiniony, można obok kary wymierzyć środek zabezpieczający wolności nadzorowanej. Są to:

1. Popełnienie jednego lub więcej przestępstw wskazanym w Tytule I – O zabójstwie i jego formach (*Del homicidio y sus formas*) – art. 140 bis. 1 CP.
2. Popełnienie jednego lub więcej przestępstw wskazanych w Tytule III – O obrażeniach (*De las lesiones*), o ile ofiarą będzie jedna z osób wskazanych w art. 173.2 CP, a więc jedna z osób, w stosunku do których możliwe jest popełnienie przestępstwa stanowiącego

849 Zestawienie i bliższe omówienie owych trzech warunków koniecznych przedstawia P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 20 i n.

850 Zob. L. Roca de Agapito, w: L. Roca de Agapito (red.) i in., *Las consecuencias...*, s. 20 oraz P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 203.

851 F. de Marcos Madruga, w: M. Gómez Tomillo (red.) i in., *Comentarios...*, s. 439. Zob. również wyrok Sądu Najwyższego z 11 listopada 2014 r., STS 4716/2014.

odpowiednik przestępstwa znęcania się z art. 207 § 1 polskiego Kodeksu karnego – chodzi przede wszystkim o: małżonka lub osobę związaną ze sprawcą podobnym związkiem uczuciowym, chociażby nie zamieszkiwała razem ze sprawcą, wstępnych, zstępnych, rodzeństwo, nieletnich i osoby niepełnosprawne, które wymagają szczególnej opieki, jeżeli zamieszkują ze sprawcą lub podlegają jego zwierzchności, opiece lub kuratelii – art. 156 quater. CP.

3. Popęlnienie przestępstwa znęcania się (częstego, regularnego stosowania przemocy fizycznej lub psychicznej) nad wymienionymi osobami najbliższymi lub z innych względów podlegającymi szczególnej ochronie – art. 173.2 CP.

Ponadto w artykuale 192.1 CP wskazano, że wobec osób skazanych na karę więzienia za jedno lub więcej przestępstw z Tytułu VIII – Przestępstwa przeciwko wolności i bezpieczeństwu seksualnym (*Delitos contra la libertad e indemnidad sexuales*) orzeka się (obligatoryjnie) dodatkowo środek zabezpieczający wolności nadzorowanej, który wykonuje się po karze pozbawienia wolności. Okres, na jaki środek ten się orzeka, to 5 do 10 lat, o ile choćby jedno z popełnionych przestępstw było poważne, bądź 1 rok do 5 lat, jeżeli są to tylko przestępstwa mniej poważne. W przypadku sprawcy uprzednio niekaranego, który popełnił tylko jedno przestępstwo o charakterze mniej poważnym, sąd może nie orzekać przedmiotowego środka zabezpieczającego, biorąc pod uwagę mniejsze niebezpieczeństwo takiego sprawcy.

Podobną regulację zawiera także art. 579 bis.2 CP, zgodnie z którym wobec osoby skazanej za jedno lub więcej przestępstw z Rozdziału VII – O organizacjach i grupach terrorystycznych i o przestępstwach – aktach terroryzmu (*Capítulo VII – De las organizaciones y grupos terroristas y de los delitos de terrorismo*), zamieszczonego w Tytule XII – Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu (*Título XXII – Delitos contra el orden público*), o ile wymierzono za chociażby jedno z nich karę pozbawienia wolności poważną (*pena grave privativa de libertad*), obligatoryjnie wymierza się również środek zabezpieczający wolności nadzorowanej na okres od 5 do 10 lat. Jeżeli najsurowsza z orzeczonych kar mieściła się w kategorii kar pozbawienia wolności mniej poważnych, wówczas wskazany środek orzeka się na okres od 1 roku do lat 5. Jednocześnie, jeżeli dla sprawcy było to pierwsze przestępstwo, a nadto nie było ono

poważne, sąd może, uwzględniając mniejsze niebezpieczeństwo takiego sprawcy, nie orzekać środka zabezpieczającego.

Wątpliwości budzą przede wszystkim dwa ostatnie wskazane przepisy. To z ich obligatoryjnego charakteru wynika nieobalalne domniemanie niebezpieczeństwa kryminalnego sprawcy w chwili wydawania wyroku. Niebezpieczeństwa tego, orzekając o ukaraniu sprawcy i późniejszym wykonaniu wobec niego środka zabezpieczającego, nie dowodzi się, ani nie bada⁸⁵².

Ustawodawca hiszpański pozostawił sądowi jednakże pewną furtkę bezpieczeństwa. Mianowicie, zgodnie z art. 106.3 lit. c CP, jeżeli w czasie, kiedy nastąpić miałyby konkretyzacja treści orzeczonego środka wolności nadzorowanej, sąd (lub sędzia) dojdzie do przekonania, że wykonanie tego środka jest zbędne lub kontrproduktywne w świetle zindywidualizowanej prognozy (dokonywanej na moment zbliżony do zakończenia odbywania kary), może pozostawić ów środek bez wykonania⁸⁵³.

Podstawą wskazanego powyżej domniemania jest, co wprost przyznano w uzasadnieniu projektu zmiany Kodeksu karnego z 2010 r., rodzaj i ciężar gatunkowy popełnionego czynu, w których to jego cechach upatruje się źródła takiego niebezpieczeństwa danego sprawcy⁸⁵⁴. Usprawiedliwieniem dla takiego zabiegu miało być przekonanie dotyczące sprawców określonych kategorii przestępstw, że są to sprawcy praktycznie nie poddający się oddziaływaniom resocjalizacyjnym i przez to bardzo niebezpieczni, jako wyjątkowo często powracający do popełniania przestępstw⁸⁵⁵.

Takie twierdzenia doprowadziły do postawienia pytań o źródła takich założeń i o to, czy są one faktycznie usprawiedliwione w świetle analiz statystycznych⁸⁵⁶. W tym kontekście przywołano niedawne badania dotyczące powrotności do przestępstwa⁸⁵⁷. Jakkolwiek przeprowadzone nie dla całej Hiszpanii, a jedynie Katalonii, to wydaje się, iż

---

852 Zob. w szczególności A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 347 i 351.

853 Zob. A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 347 i 352.

854 Za: A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 351.

855 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 160–161.

856 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 134.

857 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 355–356. Wyniki badań przywoływane są również za tym opracowaniem.

brak jest powodów, by zakładać, że wyniki ogólnokrajowe w sposób radykalny odbiegałyby od dotychczas uzyskanych. W świetle tychże badań największa powrotność do przestępstwa nie charakteryzuje sprawców którejkolwiek z kategorii przestępstw objętych omawianą regulacją, a sprawców przestępstw przeciwko mieniu. W przypadku przestępstw „przeciwko życiu i zdrowiu” sprawcy ponownie popełniający takie czyny (tzn. skierowane przeciwko tym samym dobrom prawnym) to 5,2% spośród wszystkich sprawców ponownie popełniających jakikolwiek czyn zabroniony. W przypadku sprawców czynów wymierzonych przeciwko wolności seksualnej wskaźnik ten wynosi 7,1%.

W konsekwencji podnosi się, zwłaszcza w zakresie rozszerzenia zakresu zastosowania tego rodzaju środka postpenitencjarnego dokonanego ustawą organiczną 1/2015 z dn. 30 marca 2015 r., że wybór określonych kategorii przestępstw, których rozwiązanie to dotyczy, jest arbitralny i niezwykle problematyczny do uzasadnienia z punktu widzenia zasady równości. Pojawia się wręcz zarzut, że niekiedy o możliwości zastosowania owego dodatkowego środka zabezpieczającego decyduje w istocie nawet nie rodzaj naruszonej normy, a kategoria pokrzywdzonego⁸⁵⁸.

Omawiana konstrukcja umożliwiająca stosowanie środka zabezpieczającego orzekanego wobec sprawców w pełni poczytalnych, prowadząca do tego, iż środek ten nabiera charakteru środka ochronnego – unieszkodliwiającego (*medida asegurativa – inocuizadora*), wzbudza krytykę i wątpliwości natury konstytucyjnej w doktrynie prawa hiszpańskiego⁸⁵⁹ również z innych względów. Poddaje się w wątpliwość, czy dopuszczalne i racjonalne jest odnoszenie do osób w pełni poczytalnych w czasie czynu założeń i podstaw, które mają uzasadniać i dyrygować stosowaniem środków zabezpieczających wobec osób, które miały co najmniej ograniczoną zdolność do zawinienia⁸⁶⁰. Wskazuje się nadto, że środek taki, o ile jawi niekiedy się jako racjonalne uzupełnienie kary tam, gdzie jest ona niewystarczająca dla zapobiegania powrotowi sprawcy do popełniania przestępstw⁸⁶¹, o tyle odrębność jego celów i podstawy oraz przesłanek stosowania wraz z charakterem znaczącej grupy obowiązków

858 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 355.

859 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 134.

860 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 114.

861 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 134.

i zakazów możliwych do zastosowania w ramach tego środka wskazuje, iż nie powinien być on traktowany i uregulowany w rozdziale dotyczącym środków zabezpieczających⁸⁶². Podnosi się, że wskazane cechy sugerują, iż środek ten powinien być określany i stosowany (ze wszystkimi tego konsekwencjami) jako dodatkowa kara⁸⁶³. Taka zmiana miałaby pozwolić na nieproblematyczne uwzględnianie dolegliwości wynikającej z owej wówczas dodatkowej nieizolacyjnej kary obok dolegliwości wynikającej z kary pozbawienia wolności i porównania ich sumy do granic wynikających m.in. z zasady winy⁸⁶⁴.

Podkreśla się, że środek ten bardzo często nie spełnia celów charakterystycznych dla środków zabezpieczających, a skupia się na ochronie społeczeństwa i przede wszystkim pokrzywdzonych⁸⁶⁵, porzucając w praktyce działania sprzyjające oddziaływaniu terapeutycznemu i re-integracji sprawcy ze społeczeństwem na rzecz działań skupiających się prawie wyłącznie na jego kontrolowaniu i pilnowaniu po wypuszczeniu z zakładu karnego.

Konsekwencją powyższych ustaleń jest kolejne zagadnienie: czy sędzia, gdyby chciał w ramach tego środka zabezpieczającego orzec obowiązki lub zakazy praktycznie wyłącznie związane z ochroną pokrzywdzonego, to jak winien ich wybór uzasadnić w świetle wymogu, aby środki zabezpieczające służyły przede wszystkim prewencji szczególnej w ujęciu pozytywnym? Czy może mimo to zastosować taki środek, czy też powinien zastosować regulację art. 106.3 lit. c CP?⁸⁶⁶

Wszystkie te zastrzeżenia prowadzą niektórych przedstawicieli doktryny do wniosku, że ów środek zabezpieczający, ale w praktyce raczej ochronny dla społeczeństwa, jest dowodem na dalsze postępowanie kryzysu systemu podwójnej drogi, zbliżając prawo hiszpańskie do tego, co niekiedy nazywa się złagodzonego monizmem, a w dalszej kolejności, co otwiera możliwość dalszego rozwijania tej regulacji w kierunku innych

862 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 115–116.

863 Tak, m.in. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 115–116.

864 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 116. Na niebezpieczeństwo przekraczania granic retribucji przez karnoprawną reakcję w postaci pełnej (a nie złagodzonej, jak w przypadku osób o ograniczonej poczytalności) kary i wykonywanego następnie środka zabezpieczającego wskazuje się również m.in. w pracy A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 347.

865 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 123 i 134.

866 P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 117.

grup sprawców, którzy popełnili przestępstwo w sposób w pełni zawiniony – w szczególności tych, których skazano po raz kolejny⁸⁶⁷.

Wprowadzona konstrukcja umożliwiająca stosowanie środka zabezpieczającego wobec osób w pełni poczytalnych w chwili czynu bywa również oceniana jako cyniczny i populistyczny ruch ze strony ustawodawcy. Wskazuje się, że wprowadzony został bardziej dla wywierania efektów symbolicznych niż rzeczywistych i zamiast próbować podejmować realną walkę z przestępczością, ustawodawca zajmuje się jedynie tworzeniem pozornych odpowiedzi na rwetes społeczny wywoływany przez określone media i polityków oraz obawy kreowane przeciwko pewnym typom zachowań⁸⁶⁸. Podkreśla się, że regulacja ta i to, jak jest wykonywana, prowadzi głównie do naznaczenia danej jednostki i ukazania jej jako wroga wspólnoty, obcego społeczeństwu i jego zasadom, a nie jako obywatela, który popełnił przestępstwo i który z uwagi na stwarzane przez siebie konkretne zagrożenie jest podmiotem oddziaływania resocjalizacyjnego, które jest weryfikowane przez okres wolności nadzorowanej. Stąd też niekiedy przedstawia się ten środek jako element walki z wrogiem, a nie (re)integracji ze społeczeństwem jego członka, który jednakże popełnił przestępstwo⁸⁶⁹.

12. Instytucja zawieszenia wykonywania kary i zastosowania środka zabezpieczającego – art. 60 *Código Penal*

Kolejnym wyjątkiem od zasad ogólnych stosowania środków zabezpieczających jest od 1 października 2004 roku instytucja uregulowana w art. 60 CP, kiedy to w życie weszła nowelizacja Kodeksu karnego dokonana ustawą organiczną 15/2003⁸⁷⁰.

Przepis art. 60.1 CP pozwala sędziemu penitencjarnemu (*el Juez de Vigilancia Penitenciaria*) zastosować wobec sprawcy, który został skazany i któremu wymierzono karę, a więc można mu było przypisać winę

867 Tak np. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 114.

868 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 357.

869 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnsecuencias...*, s. 357.

870 Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal; publicado en BOE núm. 283, de 26 de noviembre de 2003, < <https://www.boe.es/eli/es/lo/2003/11/25/15> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

(choćby jedynie w stopniu ograniczonym), środki zabezpieczające. Regulacja ta dotyczy sytuacji, gdy po wydaniu prawomocnego wyroku, a przed rozpoczęciem lub w trakcie wykonywania kary⁸⁷¹, ujawni się u danego skazanego długotrwałe i poważne zaburzenie psychiczne, w którego następstwie nie będzie on w stanie rozpoznać znaczenia orzeczonej wobec niego kary.

Uzasadnienia dla wprowadzenia tej regulacji poszukuje się w celach kary. Jeżeli bowiem, zgodnie z regulacją konstytucyjną, nie tylko środki zabezpieczające, ale i kara ma służyć przede wszystkim reintegracji sprawcy przestępstwa ze społeczeństwem, to celu takiego nie da się osiągnąć, jeżeli skazany nie będzie rozumiał tego, że jest karany czy dlaczego jest karany⁸⁷². W takiej sytuacji jakiegokolwiek oddziaływanie za pomocą kary byłoby kontrproduktywne, a nadto mogłoby spotkać się z zarzutem niehumanitarnego i przedmiotowego traktowania skazanego.

Możliwe jest przy tym zarówno zawieszenie kary pozbawienia wolności – w tym wypadku sędzia penitencjarny, zabezpieczając opiekę medyczną dla skazanego, może orzec o zastosowaniu jednego z izolacyjnych środków zabezpieczających przewidzianych w Kodeksie karnym, bacząc, by środek ten nie był dolegliwszy niż kara, której wykonywanie jest zawieszane, jak i kar o innej naturze. Kryterium dolegliwości dotyczy zarówno długości maksymalnej, jak i samych warunków życia w danym ośrodku⁸⁷³.

Zgodnie z art. 60.2 CP skazany, po odzyskaniu zdrowia psychicznego, wykonuje orzeczony wyrok, o ile nie uległ on przedawnieniu. Jednakże sędzia lub sąd, który wydał wyrok skazujący, może uznać wykonywanie kary za zakończone lub skrócić jego okres w zakresie, w jakim wykonanie kary byłoby zbędne lub kontrproduktywne.

W doktrynie, co już sygnalizowano, podnosi się⁸⁷⁴, iż w rzeczywistości instytucja ta nie dotyczy stosowania środków zabezpieczających, a chodzi tu o środki opieki sprzężone z prawomocnie orzeczoną karą. Ich stosowanie nie jest warunkowane ani w żaden sposób związane ze stanem

871 A. Gil Gil, J.M. Lacruz López, M. Melendo Pardos, J. Núñez Fernández, *Cosnse-cuencias...*, s. 299.

872 Zob. P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 210.

873 J.C. Ríos Martín (red.), E. Pascual Rodríguez, X. Etxebarria Zarrabeitia, *Manual...*, s. 162.

874 Tak m.in. P.Á. Rubio Lara, *Las Medidas...*, s. 44. Zob. też P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 147–148.

sprawcy w chwili czynu, ani też z jakąkolwiek prognozą dotyczącą jego przyszłych zachowań, a więc oceną jego niebezpieczeństwa kryminalnego, stanowiącego przecież fundament dla środków zabezpieczających. Zastosowanie środków przewidzianych w Kodeksie, zgodnie z art. 60 CP, nie ma stanowić alternatywy wobec orzeczonej kary ani jej zastępować. Celem stosowania tej instytucji nie jest oddziaływanie na sprawcę o charakterze prewencji szczególnej, ale jedynie zapewnienie mu opieki i leczenia tak, aby możliwe było wykonanie przezeń orzeczonej kary.

13. Środki o charakterze cywilnoprawnym; pierwsza regulacja dodatkowa do Kodeksu karnego (*la disposición adicional primera del Código Penal*)

Przedstawienie tematyki środków zabezpieczających w prawie hiszpańskim, chociażby w zarysie, nie mogłoby być uznane za zupełne bez odniesienia się do regulacji dotyczącej przymusowego leczenia w ośrodkach zamkniętych o charakterze cywilnoprawnym. O ile bowiem, jak już wskazano, art. 25.3 CE wyklucza możliwość stosowania przez organy administracyjne sankcji, które bezpośrednio lub zastępczo skutkowałyby pozbawieniem wolności, o tyle nie jest wykluczona i w praktyce została przewidziana przez ustawodawcę hiszpańskiego możliwość orzekania przez sądy cywilne środka związanego z faktycznym pozbawieniem wolności, niemającego jednakże charakteru sankcji.

Dodatkowo zarówno artykuł 60.1 akapit 2 CP, jak i art. 104.2 CP nawiązują do regulacji cywilnoprawnych poprzez odesłania do pierwszego przepisu dodatkowego CP (*Disposición adicional primera*).

Pierwszy z tych przepisów, dotyczący omówionej już konstrukcji szczególnego zawieszenia wykonywania kary, nakazuje sędziemu penitencjarnemu zawiadomić, z dostatecznym wyprzedzeniem, prokuraturę o zbliżającym się terminie zakończenia kary lub orzeczonego środka zabezpieczającego w celu skorzystania z możliwości wskazanych w owym pierwszym przepisie dodatkowym.

Podobne założenie legło u podstaw art. 104.2 CP, w myśl którego, jeżeli wobec danego sprawcy czynu zabronionego stosowany jest jeden z izolacyjnych środków zabezpieczających, sąd lub sędzia, którzy środek taki orzekli, informują, z dostatecznym wyprzedzeniem, prokuraturę o zbliżającym się wygaśnięciu takiego środka. Podobnie jak w przypadku art. 60 CP, ma to umożliwić prokuraturze skorzystanie

z regulacji zawartej w pierwszym przepisie dodatkowym do Kodeksu karnego.

Sam zaś wspomniany przepis wskazuje, że wówczas, gdy sprawca czynu zabronionego nie będzie ponosił odpowiedzialności karnej (w ścisłym rozumieniu) z uwagi na wystąpienie jednej z okoliczności opisanych w art. 20 pkt 1–3 CP, a więc z powodu wyłączenia możliwości przypisania mu winy z uwagi na niepoczytalność w chwili czynu (*inimputabilidad*), wtedy prokurator, w razie potrzeby, wystąpi w ramach postępowania cywilnego o ubezwłasnowolnienie (*incapacidad*) danej osoby, o ile uprzednio już takie orzeczenie nie zapadło, a także, w stosownych przypadkach, o przymusowe leczenie w zakładzie zamkniętym na podstawie regulacji cywilnoprawnej.

W aktualnym stanie prawnym w hiszpańskim systemie prawa cywilnego instytucja przymusowego leczenia w zakładzie zamkniętym (*internamiento no voluntario por trastorno psíquico*) przewidziana jest jedynie w art. 763 ustawy o postępowaniu cywilnym (*Ley de Enjuiciamiento Civil*)⁸⁷⁵. Pierwotnie stosowną regulację przewidywał wprowadzony ustawą 13/1983 z dn. 23 października 1983 r. do Kodeksu cywilnego⁸⁷⁶ art. 211, który miał być odpowiedzią na wymagania stawiane przez Konstytucję. Przepis ten przechodził wiele zmian, by Trybunał Konstytucyjny i tak ostatecznie stwierdził jego niekonstytucyjność⁸⁷⁷.

Wskazany przepis art. 763 LEC również był przedmiotem kontroli przeprowadzanej przez Trybunał Konstytucyjny⁸⁷⁸. Postępowanie to zakończyło się wydaniem „paradoksalnego”⁸⁷⁹ rozstrzygnięcia. Trybunał Konstytucyjny stwierdził mianowicie niekonstytucyjność owej regulacji ze względów formalnych (niedochowanie formy ustawy organicznej, którą przepis ten wprowadzono do LEC), ale jednocześnie nie uchylił jego obowiązywania, stwierdzając, że nie można doprowadzić do braku w systemie prawnym normy pozwalającej na stosowanie przymusowego

875 Ley 1/2000, de 7 de enero de 2000, de Enjuiciamiento Civil, < <https://www.boe.es/eli/es/l/2000/01/07/1/con> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

876 Real Decreto de 24 de julio de 1889 – Código Civil; publicado en „Gaceta de Madrid” núm. 206, de 25/07/1889, < [https://www.boe.es/eli/es/rd/1889/07/24/\(1\)/con](https://www.boe.es/eli/es/rd/1889/07/24/(1)/con) >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

877 Zob. na temat historii tego przepisu – L.F. Barrios Flores, *La regulación...*, s. 38 i n.

878 Zob. wyrok z 2 grudnia 2010 r., STC 132/2010 de 2 de diciembre de 2010, < <http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/pl/Resolucion/Show/6771> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

879 C. Fuertes Iglesias, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 137.

leczenia wobec osób psychicznie chorych. Doprowadziło to do sytuacji, w której wielu sędziów i tak kwestionowało możliwość stosowania przepisu, który choć formalnie obowiązywał, to stwierdzona była jego niekonstytucyjność⁸⁸⁰. W konsekwencji ustawodawca hiszpański stanął przed koniecznością podjęcia działań mających na celu usunięcie owej wadliwości, do czego finalnie doszło poprzez wprowadzenie do LEC przepisu o tożsamej treści, tym razem jednak ustawą organiczną⁸⁸¹.

Sam art. 763 LEC jest stosunkowo lakoniczny, gdy chodzi o wskazanie, kiedy może mieć miejsce przymusowe leczenie w zakładzie zamkniętym. Przewiduje on bowiem w ustępie 1, że leczenie takie, z powodu zaburzenia psychicznego (*trastorno psíquico*), osoby, która nie jest w stanie za siebie decydować, chociażby znajdowała się pod władzą rodzicielską lub opieką, wymaga zgody, którą wydaje sąd miejsca zamieszkania osoby, której to leczenie ma dotyczyć.

Zgodę na umieszczenie w takim zakładzie sąd powinien wydać przed faktycznym internowaniem danej osoby, jednakże w wypadkach nagłych, gdy dana osoba została już umieszczona w zamkniętym zakładzie leczenia, zakład taki musi niezwłocznie, ale przed upływem 24 godzin poinformować sąd, który z kolei swoją decyzję musi wówczas podjąć przed upływem 72 godzin od momentu przekazania informacji o internowaniu.

Przed podjęciem decyzji o wyrażeniu zgody na internowanie bądź za twierdzeniu go, jeżeli już miało ono miejsce, sąd wysłuchuje osobę, której dotyczy postępowanie, prokuratora oraz każdą osobę, której udział uzna za właściwy. Powinien też wysłuchać opinii wyznaczonego biegłego.

W samej treści orzeczenia, którego konsekwencją jest przymusowe leczenie w zakładzie zamkniętym, sąd wyraża obowiązek lekarzy (biegłych) do okresowego (co najmniej raz na 6 miesięcy) informowania o stanie osoby internowanej. Dodatkowo lekarze (biegli) opiekujący się daną osobą w zakładzie, w którym została umieszczona, zobligowani są niezwłocznie poinformować sąd, jeżeli stan tej osoby będzie wskazywał, że jej dalsze internowanie nie jest niezbędne. Od orzeczenia sądu przysługuje środek odwoławczy.

---

880 C. Fuertes Iglesias, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 137.

881 Ley Orgánica 8/2015, de 22 de Julio, de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia; publicado en BOE núm. 175, de 23/07/2015, < <https://www.boe.es/eli/es/lo/2015/07/22/8/con> >, dostęp: 26 kwietnia 2019 r.

W doktrynie podkreśla się, że instytucja, o której mowa w art. 763 LEC, dotyczy środka o charakterze zasadniczo techniczno-medycznym (*una medida básicamente técnico-sanitaria*), a nie społecznym czy tym bardziej represyjnym, który ma służyć dobru danej osoby, a nie jej odizolowaniu⁸⁸². To zasadniczo lekarz powinien oceniać sytuację danego pacjenta i to, czy jego stan wymaga leczenia w rygorze zakładu zamkniętego, a sędzia „jedynie strzeże praw” tej osoby⁸⁸³. Stąd też przestrzega się, by stosowanie tej instytucji w myśl pierwszego przepisu dodatkowego do Kodeksu karnego było w każdym przypadku przemyślane, tak by nie doprowadzić do „wypaczenia instytucji o charakterze cywilnoprawnym, zapominając, że jej funkcją jest ochrona osoby, która nie jest zdolna sama o sobie decydować i przekształcenia jej w narzędzie do izolowania osób niebezpiecznych”⁸⁸⁴. Podkreślić również trzeba odmienną pojęciem, jakim posłużył się ustawodawca – *trastorno psíquico* – które zdaje się być zbliżone znaczeniowo wyłącznie do określeń używanych w art. 20 pkt 1 CP.

W konsekwencji zatem instytucja ta zasadnie stosowana być może wobec:

1. Osób, które w czasie czynu były niepoczytalne i nie poniosły odpowiedzialności karnej z uwagi na treść art. 20 pkt 1–3 CP, ale też nie stwarzają niebezpieczeństwa kryminalnego (stąd nie zastosowano wobec nich środków zabezpieczających), choć wciąż z powodu zaburzenia psychicznego (ale już nie innych powodów) nie są w stanie o sobie decydować, a konieczne jest ich leczenie (pierwszy przepis dodatkowy do Kodeksu karnego).
2. Osób, które w czasie czynu były poczytalne i została im wymierzona kara, ale w jej trakcie ujawniła się u nich choroba psychiczna, która wykluczyła celowość wykonywania kary, co doprowadziło do zawieszenia jej wykonywania, a pomimo stosowania środka zabezpieczającego ów skazany nie odzyskał zdrowia w okresie, w którym środek ten mógł być stosowany tak, aby możliwe było wykonywanie kary, a stan jego zdrowia psychicznego wskazuje na to, że konieczne jest

882 C. Fuertes Iglesias, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 136.

883 C. Fuertes Iglesias, w: C. Fuertes Iglesias, J.C. Fuertes Rocañín (red.), J.A. Sánchez Garrido, J. Gallardo Camacho, A. Martínez Cordero, *Derecho...*, s. 136.

884 A. Martínez Guerra, *Nuevas...*, s. 38.

jego dalsze leczenie w zakładzie zamkniętym, a on sam nie jest w stanie o sobie decydować z powodu tego zaburzenia (art. 60.1 akapit 2 CP w zw. z pierwszym przepisem dodatkowym do Kodeksu karnego).

3. Osób, które w czasie czynu były niepoczytalne lub miały ograniczoną poczytalność i stosowane były wobec nich izolacyjne środki zabezpieczające, o ile po upływie czasu ich stosowania cierpią na zaburzenie psychiczne (ale już nie inne), w związku z którym nie mogą same o sobie decydować, a konieczne jest ich dalsze leczenie w warunkach zakładu zamkniętego – niezależnie od stwarzania lub nie przez te osoby niebezpieczeństwa kryminalnego. Niebezpieczeństwo takie nie powinno być przez sąd cywilny w ogóle brane pod uwagę.

14. Podsumowanie

Środki zabezpieczające w hiszpańskim prawie nie są, jak się wydaje, skrajnie różnie rozumiane od tego, jak postrzega się je na gruncie prawa polskiego. Najdalej idące odmienności wynikają z bardzo jednoznacznego zaliczenia tych środków do karnoprawnych, aczkolwiek pozbawionych aspektu retrybutywnego, sposobów reakcji na czyn zabroniony i wyprawdzanych stąd konsekwencji – w szczególności w postaci rozbudowania katalogu gwarancji dla sprawcy takiego czynu. Środki te w systemie tym na równi z karami są mechanizmami, za pomocą których prawo karne reaguje na przestępstwo; są instrumentami takiej reakcji, ale o innej naturze i celach niż kary⁸⁸⁵.

Tym, co wydaje się najbardziej charakterystyczne dla hiszpańskiego Kodeksu, jest – będące następstwem owego dążenia do wzmocnienia bezpieczeństwa prawnego sprawcy – wyraźne ograniczenie zakresu i okresu trwania możliwych do zastosowania wobec danego sprawcy środków zabezpieczających, niezależnie od tego, że jego niebezpieczeństwo kryminalne mogłoby wskazywać na konieczność dalej idącej ingerencji w jego dobra.

Dążenie takie jest z kolei pochodną nie tylko wyraźnego zastrzeżenia, że środki zabezpieczające są, podobnie jak kary, następstwem popełnienia przestępstwa, ale – jak się wydaje – przede wszystkim tego, że tak

---

885 P.Á. Rubio Lara, *Teoría...*, s. 141–142.

jak one, stanowią istotną ingerencję w dobra prawne jednostki. Podobnie z kolei w przypadku kar coraz większą rolę odgrywa w ich postrzeganiu, grające pierwszoplanową rolę w przypadku środków zabezpieczających, szczególnoprewencyjne oddziaływanie na sprawcę, mające wyeliminować bądź ograniczyć ponowne popełnienie przez niego przestępstwa w przyszłości.

Podkreślane podobieństwa sprzyjają jasno zauważalnym w hiszpańskim prawie karnym próbom poszukiwania dalszych rozwiązań pośrednich czy też raczej kolejnych swoistych mostów pomiędzy, opartymi na niebezpieczeństwie sprawcy, środkami zabezpieczającymi oraz, opartymi na zawinieniu sprawcy, karami. Obecnie taką tendencję obrazują z jednej strony przewidziany w art. 99 CP, bardzo ciekawy i być może warty inkorporowania do prawa polskiego, zastępczy system wykonywania kar i środków zabezpieczających, gdy mają one izolacyjny charakter, a z drugiej możliwość (ciągle rozszerzana) stosowania środka zabezpieczającego wolności nadzorowanej wobec sprawców poczytalnych skazanych na karę pozbawienia wolności.

Zmiany takie, a przynajmniej to, w jakim kierunku zmierzają, niezależnie od wątpliwości teoretycznych, jakie to wywołuje, wydają się być nieuniknione, tak jak próby dążenia do pewnego chociażby rozluźnienia za pomocą narzędzi interpretacyjnych ograniczeń wynikających z art. 25.2 CE i umożliwienia w nieco szerszym zakresie uznania jako celu stosowania środków również ochrony społeczeństwa przed niebezpiecznym sprawcą. Jednocześnie, czego – jak się wydaje – można hiszpańskiemu systemowi prawnemu zazdrościć, zwłaszcza patrząc na treść i sposób wprowadzenia polskiej ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, to tego, że rozwijaniu opisanych powyżej tendencji odpowiada jednak przywoływana wcześniej dbałość o zapewnienie bezpieczeństwa prawnego jednostce, również jeżeli uznawana jest ona za wysoce kryminalnie niebezpieczną.